

Katri Tuukkanen

”Miksen mäkin tähän voisi ruveta”

Vapaaehtoistoiminnan kantavat rakenteet

Opinnäytetyö

Syksy 2011

Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Sosiaalialan koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma

Suuntautumisvaihtoehto: Sosionomi (AMK)

Tekijä: Katri Tuukkanen

Työn nimi: ”Miksen mäkin tähän voisi ruveta” Vapaaehtoistoiminnan kantavat rakenteet

Ohjaaja: Katariina Perttula

Vuosi: 2011 Sivumäärä: 65 Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää niitä vapaaehtoistoiminnan rakenteita, jotka ovat edellytyksenä onnistuneelle vapaaehtoistoiminnalle. Tutkimuksen teoriaosuudessa käsitellään vapaaehtoistoiminnan yleisiä periaatteita sekä organisaation roolia tuen antajana. Lisäksi tarkastellaan vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallista merkitystä ja aiheen ajankohtaisuutta. Vuosi 2011 on Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuosi, mikä on antanut tälle opinnäytetyölle merkityksellisyyttä.

Tutkimuksen yhteistyötahona oli Seinäjoen Järjestötalon tukihenkilöväilytys, jonka toiminnan piiriin kuuluvat liikuntaystävä- sekä tukihenkilötoiminta. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena haastattelemalla kahdeksaa liikuntaystävä- tai tukihenkilötoiminnassa olevaa vapaaehtoista teemahaastattelun keinoin.

Tutkimustulokset osoittivat, että vapaaehtoistoimintaan ryhtyminen liittyy usein johonkin elämänmuutokseen. Ihmisellä on myös luontainen halu auttaa muita, mikä ilmeni selkeästi suurimmaksi motivaatiotekijäksi vapaaehtoistoiminnassa. Organisoidun vapaaehtoistoiminnan kautta vapaaehtoiset saavat tukea ja voivat jakaa kokemuksiaan muiden toiminnassa mukana olevien kanssa. Se on merkittävää toimintaan sitoutumisen ja oman jaksamisen kannalta. Yhteiskunnallisesti ajatellen vapaaehtoistoiminta tarvitsee näkyvyyttä ja arvostusta, jotta kynnyks vapaaehtoisuuteen ei olisi liian korkea. Sitä saadaan myönteisellä julkisuudella järjestämällä erilaisia tapahtumia sekä tempauksia. Suomalaiset ovat halukkaita auttamaan, pitäisi vain löytää oikeat toimintamuodot saada se potentiaali käyttöön. Vapaaehtoistoiminta on merkittävä voimavara niin vapaaehtoiselle, tuettavalle että yhteiskunnalle.

Avainsanat: vapaaehtoistoiminta, motivaatio, auttaminen, tukeminen

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Work

Specialisation: Bachelor of Social Services

Author/s: Katri Tuukkanen

Title of thesis: Structures for voluntary action

Supervisor(s): Katariina Perttula

Year: 2011

Number of pages: 65

Number of appendices: 2

The purpose of this thesis was to investigate what kind of structures are necessary for successful voluntary activity. The theoretical part of the thesis deals with general principles of volunteering and the organization's role as a supporter of volunteers. In addition, the social significance of volunteering and the topicality of the subject are also discussed. The year 2011 is the European Union's Year of Volunteering, which increases the relevance of the thesis.

The collaborative partner in this thesis was an organization in Seinäjoki that provides volunteers to accompany older people undertaking physical exercise and to support children, young persons or adults experiencing difficulties in life. The research was qualitative and data were collected by themed interviews with eight voluntary support persons.

The results indicate that people usually begin voluntary action as a result of a life change. People also seem to have a natural desire to help others; this was clearly the greatest motivating factor for voluntary action. Through organized voluntary action the volunteers themselves can receive support and share their experiences with other volunteers, which is essential from the viewpoint of their' commitment and coping. At the level of society, voluntary action needs more visibility and respect, for example through various events or campaigns. Finns are willing to help; we should just find the right modes of action to use this potential. Voluntary action is an important resource for both the volunteer, those who need support and society.

Keywords: voluntary action, motivation, helping, support

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
1 JOHDANTO.....	5
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	7
2.1 Yhteistyötahona Järjestötalon tukihenkilöväilytys.....	7
2.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	9
3 VAPAAEHTOISTOIMINTA.....	10
3.1 Mitä vapaaehtoistoiminta on?.....	10
3.2 Vapaaehtoistoiminnan periaatteet.....	11
3.3 Vapaaehtoistoiminnan eettiset kysymykset.....	13
3.4 Motivaatio ja sitoutuminen toiminnan edellytyksinä.....	14
3.5 Hyvä kohtaaminen toimivan vuorovaikutussuhteen perustana.....	16
3.6 Organisaatio vapaaehtoisen tukena.....	17
3.6.1 Koulutuksella alkuun.....	18
3.6.2 Vertaistukea työnohjauksella.....	19
4 VAPAAEHTOISTOIMINTA OSANA YHTEISKUNTAA.....	21
4.1 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys.....	21
4.2 Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011.....	22
4.3 Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus Suomessa.....	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	29
5.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus.....	29
5.2 Tutkimusaineiston keruu.....	30
5.2.1 Haastattelumuotona teemahaastattelu.....	30
5.2.2 Haastateltavien valikoituminen.....	31
5.2.3 Teemahaastattelun toteutus.....	32
5.3 Tutkimusaineiston analysointi.....	34
5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyyt.....	35
5.5 Tutkimuksen eettisyys.....	36

6	TUTKIMUSTULOKSET	39
6.1	Vapaaehtoiseksi ryhtyminen	39
6.2	Toimiminen vapaaehtoisena	42
6.3	Organisaation tuki	44
6.4	Pohdintaa vapaaehtoistoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi	46
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	50
7.1	Motivaatio toiminnan kivijalkana.....	52
7.2	Organisaatio tuo tukea ja turvaa	53
7.3	Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden haasteet.....	55
8	POHDINTA	59
	LÄHTEET	61
	LIITTEET	65

1 JOHDANTO

Ihmisellä on luontainen halu auttaa lähimmäistään. Sen vuoksi noin kolmannes suomalaisista tekee vapaaehtoistoimintaa (Jaakkola 2011, 14). Vuosi 2011 on Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuosi, joten aiheen ajankohtaisuus ja mielekkyys saivat minut tutkimaan vapaaehtoistoimintaa vapaaehtoisen mutta myös yhteiskunnan näkökulmasta. Mitä rakenteita vapaaehtoistoiminta tarvitsee ja mihin pitää kiinnittää huomiota, jotta vapaaehtoistoiminta säilyy elinvoimaisena yhteiskunnassamme.

Useat nykyiset sosiaalipalvelumme ovat kehittyneet vapaaehtoistoiminnan kautta ja vapaaehtoistoiminnalla on edelleen merkittävä rooli yhteiskunnan palvelujärjestelmässä. Kirjassa "Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat" Ruuhonen (2003, 45) toteaa, että "suomalainen hyvinvointivaltio on vapaaehtoistoiminnan tulosta". Järjestöt ovat aloittaneet ensin jonkin toiminnan, josta on myöhemmin tullut valtion tai kuntien järjestämää. Suomalaisessa hyvinvointivaltiossa vastuu palveluista ja avusta on yhteiskunnalla ja asiantuntijuuden merkitys on korostunut. Samalla se on heikentänyt ihmisten luontaista välittämistä toisistansa ja osallisuutta yhteisen hyvinvoinnin puolesta. Nyt on tultu käännekohtaan, jolloin on alettu hieman peruuttaa takaisin menneeseen. Puhutaan kansalaisyhteiskunnasta ja sen aktivoitumisesta (Mykkänen-Hänninen 2007, 14). Siihen kuuluu olennaisesti kansalaisten osallisuus ja vapaaehtoistoiminta. Vapaaehtoistoimintaa tehdään omasta halusta lähtien ja siihen liittyy kiinteästi osallisuuden tunne. Osallistuminen yhteiskuntaan antaa ihmiselle tunteen hyödyllisyydestään ja mahdollisuuden vaikuttaa sekä toteuttaa itseään.

Lähestyn tässä opinnäytetyössäni sosiaali- ja terveysalan vapaaehtoistoimintaa organisoituna toimintana vapaaehtoisen näkökulmasta. Käytän työssäni käsitettä vapaaehtoistoiminta, koska käsite vapaaehtoistyö kuulostaa velvollisuudelta ja työhön yleensä liittyy myös osittainen pakko ja palkallisuus. Haluan korostaa vapaaehtoistoimintaa toimintana, jota ihminen tekee omasta halustaan.

Onnistuakseen ja toimiakseen vapaaehtoistoiminta tarvitsee selkeät rakenteet, johon kuuluvat koulutus, perehdytys sekä ohjaus ja tuki vapaaehtoiselle. Ne ovat

ulkoapäin tulevia rakenteita ja niiden lisäksi vapaaehtoismintaan tarvitaan henkilökohtaista motivaatiota ja sitoutumista toimintaa kohtaan. Halusin myös nostaa työssäni vapaaehtoisminnan merkityksen yhteiskunnassamme ja sen kehittymisen edellytykset ja haasteet, koska yhteiskunta luo osaltaan rakenteita vapaaehtoismintaan. Opinnäytetyöni tutkimusosio todentaa teoriasta nousseita käsityksiä sekä nostaa esiin vapaaehtoisen näkökulmasta merkittävimpiä rakenteita.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen suunnittelua aloittaessa on ensin mietittävä aihe. Kuten olen jo aiemmin johdannossa kertonut aihevalinnasta, halusin lähteä tutkimaan ajankohtaista ja itselleni mielenkiintoista aihetta. Aiheen on oltava tutkijalle mielenkiintoinen, jotta sen parissa jaksaa työskennellä, mutta hyvälle aihevalinnalle on myös muita kriteerejä. Hirsjärven ym. (2009, 78–79) mukaan on syytä miettiä muutamia kysymyksiä ennen lopullista aihevalintaa; onko aihe sidoksissa yhteiskunnalliseen merkitykseen ja onko tutkimuksen teoriaan saatavilla tarpeeksi tietoa. Nämä kysymykset olivat itsellekin tärkeitä, kun pohdin omaa tutkimusaihettani. Oman oppimisen näkökulma on henkilökohtaisen kiinnostuksen kanssa vahva motivoiva tekijä tutkimukselle. Vapaaehtoistoiminta on osana palvelujärjestelmäämme ja näin aiheella on yhteiskunnallista vaikutusta, varsinkin kun mietitään sitä, miten vapaaehtoistoimintaa tuotaisiin näkyvämmäksi ja arvostetummaksi.

Aiheen valinnan jälkeen sen rajaaminen on tutkimuksen onnistumisen yksi edellytys. Liian laaja aihe on hankala käsitellä. Kvalitatiiviseen tutkimukseen kuuluu tietynlainen joustavuus aiheen rajaamisessa, koska aineiston keruun myötä tutkimuskysymyksiä saatetaan joutua tarkentamaan ja muokkaamaan (Hirsjärvi ym. 2009, 81). Hirsjärvi ja Hurme (2009, 13) toteavatkin, että aiheen rajaaminen tulee yleensä kirjallisuuteen perehtymisen kautta. Aiheen rajaamista jouduin miettimään useaan otteeseen tutkimuksen aikana, koska teoria-aineistoa löytyi melko paljon.

2.1 Yhteistyötahona Järjestötalon tukihenkilövälitys

Opinnäytetyötä aloittaessani käännyin Seinäjoen Järjestötalon tukihenkilövälityksen puoleen ja kyselin tukihenkilötoiminnan koordinaattorilta Anne Siroselta kiinnostusta lähteä yhteistyökumppaniksi. Järjestötalon tukihenkilövälitys on vapaaehtoistyötä organisoiva taho, joka välittää vapaaehtoisia tukihenkilöitä ja liikuntaystäviä sosiaali- ja terveyshuollon asiakkaille. Tukihenkilövälityksen kautta sain haastateltavat tutkimukseeni sekä vapaaehtoistoiminnan ammattilaisen tuekseni.

Järjestö talon tukihenkilöväilytys on toiminut vuodesta 2006 lähtien. Toiminnan kohderyhmänä ovat eri-ikäiset tukea tarvitsevat henkilöt, jotka ovat yksinäisiä tai vaarassa syrjäytyä. (Toimintakertomus 2009, 2.) Vapaaehtoistoiminnan tarkoituksena on täydentää julkisia palveluja ja ammattilaisten antamaa apua. Tukihenkilöväilyksen toimintakertomuksessa vuodelta 2009 (2) todetaan seuraavasti:

Sosiaalinen ja psyykinen tuki tarjoavat mahdollisuuden vuorovaikutukseen ja uusien ihmissuhteiden ja verkostojen luomiseen. Tämä pienentää syrjäytymisriskiä ja rohkaisee asiakkaita omatoimisuuteen verkostojen ja osallisuuden ylläpitämisessä.

Sosiaalisen ja psyykkisen tuen lisäksi myös fyysisen tuen antaminen kuuluu tukihenkilötoiminnan tavoitteisiin. Sitä tarjoaa erityisesti liikuntaystävätoiminta. Tukea halutaan antaa myös vapaaehtoisille ja se on eräs tärkeä kulmakivi tukihenkilöväilyksen toiminnassa. Sillä saadaan vapaaehtoiset sitoutumaan ja jaksamaan toiminnassa paremmin. Tukihenkilöperuskurssit, jatkokoulutukset (mm. mielenterveyden ensiapu) ja työnohjaus kuuluvat olennaisesti tukihenkilöväilyksen toimintaan. (Toimintakertomus 2009, 6.) Niiden merkitys tulee myöhemmin ilmi haastatteluista saatujen tutkimustulosten myötä.

Tukihenkilöväilyksen toiminta-alueena on koko Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin alue. Seinäjoen seudulla toiminnasta vastaa tukihenkilöväilyksen työntekijä ja muissa kunnissa toimii yhdyshenkilöitä. He kokoontuvat säännöllisesti yhdyshenkilöpalaveriin, joissa suunnitellaan koulutuksia ja työnohjausta. (Toimintakertomus 2009, 2.)

Tukihenkilöväilytys tekee yhteistyötä eri tahojen kanssa, joista tärkein on Suomen Punaisen Ristin Länsi-Suomen piirijärjestö. Esimerkiksi tukihenkilöperuskurssit on järjestetty yhteistyössä SPR:n kanssa. Liikuntaystävätoimintaa on kehitetty yhteistyössä Seinäjoen kaupungin liikuntatoimen ja Iäkkeskuksen kanssa. (Toimintakertomus 2009, 7.) Tukihenkilöväilyksellä on myös lukuisia muita yhteistyökumppaneita, joita en lähde tässä erittelemään.

2.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni päätavoitteena on saada selville, mitkä ovat vapaaehtoisten näkökulmasta keskeisiä tekijöitä sille, että he ovat vapaaehtoistoiminnassa mukana. Tavoitteeseen pääsemiseksi asetin muutaman tutkimuskysymyksen, jotka ovat syntyneet sekä teorian tutkimisen että empiirisen tutkimuksen kautta. Tutkimuskysymysten määrittelemisen on tärkeää sillä, sillä Vilkan (2005, 45) mukaan ”tutkimuksen perusta on täsmällisesti määritetyssä tutkimusongelmassa ja siitä johdetuissa tutkimuskysymyksissä”. Tutkimuksen tavoitteen kannalta tarkoituksenmukaiset tutkimuskysymykset ohjaavat tutkimusta haluttuun suuntaan.

Tutkimuskysymysten kautta tutkin sitä, miksi ihmiset lähtevät vapaaehtoistoimintaan mukaan ja mikä saa heidät siihen myös sitoutumaan. Koska tutkimukseni koskee organisoitua vapaaehtoistoimintaa, niin nostin yhdeksi teemaksi organisaation merkityksen vapaaehtoiselle. Yhdeksi kysymykseksi otin aiheen ajankohtauuden vuoksi vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden pohtimisen, koska vapaaehtoistoiminnan hiipumisesta on luotu uhkakuvia. Näiden tutkimuskysymysten kautta sain selville niitä elementtejä, jotka ovat merkityksellisiä vapaaehtoistoiminnalle. Niitä nimitän vapaaehtoistoiminnan kantaviksi rakenteiksi.

Tutkimuskysymykset:

- Mikä saa lähtemään vapaaehtoistoimintaan mukaan?
- Mitkä tekijät motivoivat vapaaehtoistoiminnassa?
- Mikä merkitys organisaation tuella on toiminnalle?
- Miltä vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus näyttää?

Tutkimuskysymyksiin haen vastauksia teorian kautta ja todennan niitä tutkimuksen empiriaosassa. Tutkimuskysymykset määrittävät sen, mikä on tutkimusmenetelmä ja millaista kirjallisuutta tarvitaan (Hirsjärvi & Hurme 2009, 15).

3 VAPAAEHTOISTOIMINTA

Käsittelen tutkimuksen teoriaosassa ensin vapaaehtoistoimintaa käsitteenä, sen periaatteita sekä eettisiä kysymyksiä. Ne antavat tarpeellista taustatietoa tutkimuksen tekoon. Tutkimukseni tavoitteen kannalta olen nostanut kirjallisuudesta löytyneitä keskeisiä tekijöitä vapaaehtoistoimintaan sitoutumiselle sekä yksilöstä että organisaatiosta lähtien.

3.1 Mitä vapaaehtoistoiminta on?

Vapaaehtoistoimintaa tapahtuu erilaisissa arkipäivän tilanteissa tiedostamatta, mutta sitä tehdään myös tiedostettuna ja järjestettynä toimintana. Vapaaehtoistoiminta voidaan jakaa kolmeen teemaan, joita ovat vertaistoiminta, palvelutoiminta ja kansalaisvaikuttaminen. Vapaaehtoistoinnalla on alkujaan haluttu auttaa vaikeuksissa olevia ihmisiä (Vapaaehtoistoinnin koulutusaineisto 2005, 9). Laajemmin voidaan puhua esimerkiksi köyhyydestä kärsivien auttamisesta tai suppeasti esimerkiksi vanhusten liikuntaystävänä toimimisesta. Tässä yhteydessä puhutaan palvelutoiminnasta.

Vapaaehtoistoinnin koulutusaineisto (2005) antaa vapaaehtoistoinnalle seuraavan määritelmän:

Yksittäisten ihmisten ja yhteisöjen hyväksi tehty toiminta, josta ei saa rahallista korvausta, joka tehdään ilman pakkoa ja jota ei pidetä velvollisuutena perhettä tai sukua kohtaan.

Vapaaehtoistoiminta perustuu vastavuoroiseen auttamiseen ja tukeen. Usein järjestöjen toiminta pohjautuu vertaisauttamiseen, kun halutaan avata yhteinen alue saman tilanteen kokeneille. (Vapaaehtoistoinnin koulutusaineisto 2005, 9.) Esimerkiksi tukihenkilötoiminnassa vapaaehtoisuus lähtee vertaistuen ajatuksesta; vapaaehtoinen henkilö haluaa jakaa oman kokemuksen ja siitä selviytymisen toiselle samassa tilanteessa olevalle.

Kun edetään yksilötasolta yhteiskunnalliseen vapaaehtoistoiminnan merkitykseen, puhutaan kansalaisvaikuttamisesta. Vapaaehtoistoiminta on osaltaan myös yhteiskunnallista, jonka tarkoituksena on ajaa yhteiskunnallisia asioita. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 9.) Vapaaehtoistoiminta on nykyään eräs tekijä, joka otetaan mukaan keskusteluun yhteiskunnallisia ongelmanratkaisuja mietittäessä (Matthies 2005, 307). Yksittäisen ihmisenkin vapaaehtoistoiminnassa on kyse osallisuudesta ja yhteiskunnallisesta osallistumisesta. Vapaaehtoistoiminnalla on vaikutusta molempiin osapuoliin, vaikka lähtökohtana on toisen henkilön auttaminen.

3.2 Vapaaehtoistoiminnan periaatteet

Vapaaehtoistoimintaan on aikojen saatossa tullut tiettyjä tunnuspiirteitä ja periaatteita, jotka käsittävät kaikkia vapaaehtoistoiminnan muotoja. Periaatteet ovat kuin sääntöjä, jotka myös ohjaavat toimintaa. Niiden painoarvot vaihtelevat eri vapaaehtoistoiminnan muodoissa. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 16.) Harjun ym. (2001, 33) mukaan vapaaehtoistoiminnan periaatteissa tulee osittain samoja asioita ilmi kuin ammatillisessa hoivatyössä. Niitä ovat esimerkiksi luottamus ja vastavuoroisuus. Seuraavissa kappaleissa esitellään yleisimpiä vapaaehtoistoiminnan periaatteita.

Vapaaehtoisuus. Lähtökohtana on, että jokainen tulee omasta halustaan vapaaehtoistoimintaan. Halu auttaa ja antaa aikaa tukea tarvitsevalle ovat tekijöitä, joiden myötä ihmiset hakeutuvat vapaaehtoistoimintaan. Jokainen saa itse määritellä, mitä vapaaehtoistoimintaa haluaa tehdä ja kuinka paljon aikaa on valmis siihen antamaan. Eteen voi tulla myös niitä tilanteita, milloin on punnittava oman ajan antamista uudelleen esimerkiksi elämäntilanteen muuttuessa. On osattava myös kieltäytyä ilman syyllisyyttä, koska ei ole tarkoitus, että vapaaehtoistoiminta uuvuttaa avunantajan. (Vuoti 2006, 17.)

Tasa-arvoisuus ja vastavuoroisuus. Jotta vapaaehtoistoiminta tuottaisi mielihyvää kummallekin osapuolelle, tulee suhteen olla vuorovaikutuksellinen ja avoin. Vuoro-

vaikutussuhteen osapuolet ovat tasa-arvoisessa asemassa, eikä valtasuhteita tunneta. (Harju, Niemelä, Ripatti, Siivonen & Särkelä 2001, 34.)

Luottamuksellisuus. Parhaimmillaan vapaaehtoistoiminta perustuu molemminpuoliseen luottamukseen ja erilaisuuden hyväksymiseen. Yhteistyösuhteen luominen vie oman aikansa ja rakentuu pikkuhiljaa, mutta se takaa sen, että suhteesta tulee kestävä ja se toimii auttamistyön pohjana. (Särkelä 2001, 28.)

Ei-ammattimaisuus. Vapaaehtoistoiminnassa saa toimia omana itsenään, eikä siihen tarvita ammatillisuutta. Lähinnä oma elämäkokemus ja persoonallisuus antavat juuret vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoistoiminnassa on kyse tuen ja ajan antamisesta, ei ammattiauttamisesta. Vastuukysymysten tulee olla selkeitä kummallekin osapuolelle. Jos vapaaehtoinen toimii jonkun järjestön kautta, on sillä myös oma vastuunsa toiminnasta. Järjestö antaa tukea vapaaehtoisille, koska toiminnassa voi ilmetä erilaisia ongelmatilanteita, joita voidaan käydä läpi yhteisesti. (Harju ym. 2001. 34–35.)

Palkattomuus. Vapaaehtoistoiminta on palkatonta. Tämä periaate koskee myös sitä, että vapaaehtoinen ei voi ottaa tuettavalta tai hänen läheisiltään korvausta. Joskus vapaaehtoistoimintaa organisoiva taho saattaa maksaa matkakuluja vapaaehtoiselle, mutta pääsääntöisesti toiminta toteutuu täysin ilman rahallista korvausta. (Vuoti 2006, 16.) Tärkeintä on toiminnasta syntyvä hyvä mieli ja auttamisen tahto. Palkattomuudella myös rajataan työn vastuu- ja ammattikysymyksiä.

Sitoutuminen. Vapaaehtoistoimintaan ryhtyessä pitää pohtia omaa sitoutumisasetta, ettei tule luvanneeksi liikaa tuettavalle. Liian suurta askelta ei myös kannata ottaa, kun kyseessä on ei-ammattillinen toiminta (Mykkänen-Hänninen 2007, 63).

Autettavan ehdoilla toimiminen. Vapaaehtoisuus perustuu toisen ihmisen tukemiseen ja rinnalla kulkemiseen. Toiminnassa pitää kunnioittaa toisen itsemääräämisoikeutta ja hyväksyä erilaisuus. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 17.)

Oikeus tukeen ja ohjaukseen. Jokainen vapaaehtoinen tarvitsee tukea ja kannustavaa palautetta toiminnastaan, koska sitä tehdään lähellä ihmistä. Pulmatilanteita

sattuu varmasti jokaiselle, eikä niiden kanssa saa jäädä yksin, koska vaikeat tilanteet saattavat viedä ilon toiminnasta. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 17.)

Yhteistyö. Vapaaehtoistoiminnassa tehdään usein myös yhteistyötä esimerkiksi omaisten, järjestön ja ammattityöntekijöiden kanssa (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 17). Vapaaehtoistoiminnan oikeudet, vastuut ja velvollisuudet on hyvä käydä läpi sellaisten henkilöiden kanssa, jotka ovat tuettavan arjessa läsnä.

3.3 Vapaaehtoistoiminnan eettiset kysymykset

Eettisten kysymysten pohdinta kuuluu myös vapaaehtoisuuteen, koska toimintaa tehdään kanssakäymisessä ihmisten kanssa. Vapaaehtoistoiminnan etiikka perustuu läheisauttamisen eettisiin periaatteisiin. Sosiaalihuoltolaki velvoittaa salassapittoon, vaikka laissa velvoite on kirjattu vain kunnan ja valtion palveluksessa oleville. (Vuoti 2006, 19.) Luottamuksellisen suhteen luomisen kannalta on hyvin tärkeää, että kumpikin osapuoli sitoutuu vaitiolovelvollisuuteen. Suhdetta voi verrata ystävyys-suhteeseen. Silloin se toimii oikein, jos luottamukselliset asiat pysyvät kahdenkeskinä.

Niin kuin jo aiemmin mainittiin, vapaaehtoistoiminnassa toimitaan tuettavan ehdoilla ja hänen itsemääräämisoikeuttaan tulee kunnioittaa sekä arvostaa. Tuettavan kunnioittaminen näkyy kohtaamistilanteissa vapaaehtoisen ilmeistä ja eleistä (Särkelä 2001, 42). Näissä tilanteissa on hyvä miettiä sitä, että antaa aikaa tuettavalle, kuuntelee ja on kärsivällinen. Monesti tärkeintä on se, että on läsnä tilanteessa aidosti kuuntelemalla ja näyttää sillä tavoin, että arvostaa toista. Lähtökohtaisesti voi miettiä, miten toivoisit sinua kohdeltavan, ja toimia itse sen mukaisesti. Tärkeää on myös rohkeasti kysyä neuvoa ja opastusta tuettavalta siitä, miten toivoo vapaaehtoisen toimivan. Kyse on yhteisestä prosessista.

Vapaaehtoistoiminnassa saattaa vastaan tulla tilanteita, jolloin pitää pohtia, meenekö tuen tarve jo ammatillisen tuen puolelle. Silloin on otettava puheeksi oma rooli sekä vastuukysymykset ja neuvoa tuettavaa ottamaan yhteyttä ammattilaisiin.

Vapaaehtoisen on tunnistettava oman työnsä rajat, vaikka itsellä saattaisi olla osaamista ja ammattitaitoa. Vaarana on, että vapaaehtoistoiminta kuormittaa tarpeettoman paljon.

3.4 Motivaatio ja sitoutuminen toiminnan edellytyksinä

Ihmisen hakeutuminen vapaaehtoistoiminnan pariin lähtee usein jostain näkökulmasta. Hän haluaa saada elämäänsä uusia tuttavuuksia tai uutta sisältöä, pitää vapaaehtoistoimintaa tarpeellisena siteenä yhteiskuntaan kiinnittymisessä tai tuntee suurta halua auttaa esimerkiksi samankaltaisten kokemusten kautta (Mykkänen-Hänninen 2007, 22–23). Vapaaehtoistoiminnassa tapaa paljon uusia ihmisiä ensin koulutuksen kautta ja sen jälkeen vapaaehtoisena toimimisen sekä työohjauksen myötä. Sen parista löytää elämälleen uudenlaista sisältöä, joka saattaa antaa erilaista osallistumisen ja tarpeellisuuden kokemusta kuin esimerkiksi ansio-työ. Vapaaehtoisena ei tarvitse osata mitään erityisiä taitoja, vaan oma elämäkokemus ja persoona ovat riittäviä välineitä. Vapaaehtoistoiminnan kautta voi käyttää omia voimavarojaan ja kykyjään vapaasti sekä löytää itsestään uusia ominaisuuksia (Vuoti 2006, 10). Vapaaehtoinen on voinut esimerkiksi itse kokea jonkin elämänkriisin tai vaikean kokemuksen, joka on herättänyt halua auttaa muita samassa tilanteessa olevia. Tukihenkilötoiminnassa on usein kyse tästä vertaisauttamisen muodosta. Yksi osallistumisen tekijä on myös se, että ihminen työttömänä tai eläkkeellä ollessa haluaa jollain tavalla kiinnittyä yhteiskuntaan ja antaa oman työpanoksen sille. (Mykkänen-Hänninen 2007, 22–23.)

Jokaisella ihmisellä on omat motiivinsa vapaaehtoistoimintaan. Motivaatio on yksilön tarpeista ja kiinnostuksen kohteista kumpuavaa. Siihen vaikuttavat ihmisen arvopohja ja hänelle merkitykselliset asiat. Motivaatio ohjaa ja pitää yllä kiinnostusta toimintaa kohtaan.

Ennen vapaaehtoiseksi ryhtymistä jokaisen pitäisi pohtia omia motiiveja, jotta toimintaan ei lähdetäisi eettisesti väärin perustein (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 24). Kaikki motiivit eivät välttämättä ole tiedostettuja, vaan toiminnan pohjalla saattaa olla kyseenalaisiakin motivaatiotekijöitä. Ne eivät ehkä ole

auttamistyöhön sopivia, vaan taustalla saattaa olla hyvin itsekkäitä arvoja, kuten kokeilemista ja oman roolinsa kohottamista ammattiauttajan rooliin (Mykkänen-Hänninen 2007, 24). Kokeilunhalu saattaa johtaa toimintaan sitoutumattomuuteen, eikä yhteistyösuhteesta tule kestävä ja tasa-arvoinen. Ammattiauttajan roolin hakeminen ei ole vapaaehtoistoiminnan tarkoitus, se voi aiheuttaa hyvin negatiivisia vaikutuksia.

Yeung (2005, 107–117) on luonut timanttimallin, jossa tarkastellaan vapaaehtoistoimintaan motivoivia tekijöitä neljällä ulottuvuudella. Ne muodostavat myös me-taulottuvuuden, joka merkitsee, että neljä motiiveista on itseä kohti suuntautuvia ja toiset neljä ulospäin suuntautuneita. Nämä eri ulottuvuudet ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja niitä ei voi sinällään erottaa toisistaan.

- *Saaminen – Antaminen.* Toiminta luo hyvinvointia kummallekin osapuolelle. Vapaaehtoistoiminnassa saa toteuttaa itseään, ja se tuo tunteen omasta tärkeydestä sekä sitä kautta siitä myös saa itselleen uutta sisältöä elämään. (Yeung 2005, 109–111.)
- *Jatkuvuus – Uuden etsintä.* Vapaaehtoistoiminnassa saa oppia uusia asioita ja vahvistaa aiemmin opittuja tietoja ja taitoja. Osalle tämä tarkoittaa myös oman hyvinvoinnin ylläpitoa. Vapaaehtoistoiminta voi tuoda vastapainoa muulle elämälle ja mahdollisuuden muutokseen. (Yeung 2005, 112–113.)
- *Etäisyys – Läheisyys.* Vapaaehtoistoiminta on sopivan epämuodollista ja vapaata, mutta samalla saa olla jäsen jossain yhteisössä ja tutustua uusiin ihmisiin. Vapaaehtoistyön joustavuus ja oman sitoutumisasteen määrittely antavat etäisyyttä. Toiminnasta saa myös sosiaalisen vuorovaikutuksen myötä läheisyyttä. (Yeung 2005, 113–115.)
- *Pohdinta – Toiminta.* Vapaaehtoistoiminnassa omia arvopohjiaan tulee pohdittua ja saa toteuttaa omasta arvopohjastaan lähtevää toimintaa. Vapaaehtoistoiminnan myötä ihminen kasvaa henkisesti, vaikka se ei olisikaan tiedostettua. Toiminta taas antaa esimerkiksi mahdollisuuden täyttää vapaa-aikaansa mielekkäällä ja antoisalla tavalla. (Yeung 2005, 116–117.)

Motivaation lisäksi tarvitaan toimintaan sitoutumista, joka auttaa myös luottamuksellisen ja hyvän vuorovaikutussuhteen luomisessa. Vapaaehtoiseksi ryhdyttäessä on hyvä ensin miettiä oma sitoutumisen asteensa. Tuettavan kanssa on myös käytävä keskustelua siitä, miten usein vapaaehtoinen on valmis tapaamaan, jotta odotukset ja realiteetit kohtaavat oikein (Hokkanen 2003, 46).

Sitoutuminen on hyvin tärkeää myös toimintaa järjestävän organisaation kannalta. Sitoutumista auttaa hyvä suhde järjestön ja vapaaehtoisen välillä. Jos vapaaehtoinen ei esimerkiksi saa tukea järjestön työntekijältä vaikeissa kysymyksissä, niin hän jää yksin asian kanssa. Se murentaa luottamusta organisaatioon ja voi vaikuttaa toiminnan sitoutumisasteeseen heikentävästi. Elämäntilanteen muutoksen tai muiden tekijöiden vuoksi vapaaehtoinen saattaa joutua vähentämään omaa työpanostaan tai jättäytymään vapaaehtoistoiminnasta pois. Silloin on tärkeää, että vapaaehtoistoimintaa organisoiva järjestö tukee ja antaa neuvoja. (Mykkänen-Hänninen 2007, 63.) Vapaaehtoistoiminnasta voi jättäytyä pois milloin tahansa, mutta pois jäänti voi aiheuttaa syyllisyyden tunteita, jos se jätetään käsittelemättä.

3.5 Hyvä kohtaaminen toimivan vuorovaikutussuhteen perustana

”Sosiaalisessa auttamistyössä tarvitaan ihmissuhdetaitoja (Särkelä 2001, 28).” Niin myös vapaaehtoistoiminta perustuu toisen ihmisen hyvään kohtamiseen ja vuorovaikutukseen. Sen perustalle rakennetaan luottamuksellista yhteistyösuhdetta, jossa toisen henkilön kunnioitus on ensiarvoisen tärkeää.

Vuorovaikutussuhde rakentuu ajan mittaan. Särkelä (2001, 28) toteaa, että hyvä yhteistyösuhde ei synny ensimmäisellä tapaamiskerralla, vaan luottamuksellinen suhde syntyy pikkuhiljaa sitä mukaa kun oppii toista tuntemaan. Hyvä kohtaminen syntyy ystävällisyydestä, rauhallisuudesta ja kärsivällisyydestä (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 35). Vapaaehtoistoiminnan periaate, autettavan ehdoilla toimiminen, asettaa omat merkityksensä vuorovaikutussuhteelle. Toisen elämää ja näkemyksiä tulee kunnioittaa, eikä tuettavaa voi ohjailla vapaaehtoisen näkemysten suuntaan. Siksi tuleekin tilanteita, jolloin tarvitaan kärsivällisyyttä, kun omat arvot ja elämäkatsomus eivät kohtaa toisen kanssa.

Vuorovaikutussuhde koostuu kuuntelemisesta ja keskustelemisesta. Sanotaan, että kuunteleminen on jopa tärkeämpää kuin puhuminen ja sillä on suurempi merkitys ihmisten välisessä viestinnässä (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 35). Kuuntelemalla vapaaehtoinen voi välittää toiselle tunteen siitä, että ymmärtää hänen ajatuksiaan, tunteitaan ja odotuksiaan. Empatia, kyky asettua toisen asemaan, on eräs toimivan vuorovaikutussuhteen edellytys. Se ei tarkoita sitä, että vapaaehtoisen pitäisi mennä samaan tunnetilaan mukaan, vaan hän kykenee tajuamaan sen, miltä toisesta tuntuu. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 35.)

Särkelä (2001, 41–41) kirjoittaa, että tutkimuksissa esille tulleita hyvän auttajan ominaisuuksia ovat aitous, empatia, asiakkaan kunnioittaminen ja konkreettisuus. Konkreettisuus tulee ilmi enemmän ammatillisissa auttajasuhteissa, kun mietitään ratkaisuvaihtoehtoja ja keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi, ei ehkä niinkään vapaaehtoisuuteen perustuvassa auttajasuhteessa.

3.6 Organisaatio vapaaehtoisen tukena

Järjestöt ja yhdistykset, seurakunnat, koulut sekä kunta ovat useimmiten vapaaehtoistoimintaa organisoivana tahona. Yhdistysten vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat ovat yleensä myös sen yhdistyksen jäseniä. (Yeung 2002, 30–32.) Vapaaehtoistoiminnan organisointi takaa turvaa sekä vapaaehtoiselle että tuen tarpeessa olevalle. Organisaation järjestämän koulutuksen myötä vapaaehtoinen voi kouluttautua vapaaehtoistoimintaan, tulla yhteisön jäseneksi ja saada tukea työnohjauksen ja vertaistuen voimin. (Mykkänen-Hänninen 2007, 53–54.) Ilman organisaatiota tehtävä vapaaehtoistoiminta on lähinnä tuttujen auttamista ja naapuriapua. Organisaation kautta tehtävässä vapaaehtoistoiminnassa ei jää yksin ja ongelmallisia tilanteita käydään yhdessä läpi.

Organisaation tarkoitus on antaa vapaaehtoistoiminnalle sen tarvitsemat puitteet ja resurssit. Harjun ym. (2001, 76–77) mukaan organisaation näkökulmasta vapaaehtoistoiminta lähtee tarpeen määrittelystä; haetaanko sillä apua johonkin ongelmaan, ennaltaehkäistäkö palvelujen myöhempää tarvetta vai onko ihmisillä

syttynyt kiinnostus tehdä vapaaehtoistoimintaa toisten hyväksi. Tarpeen määrittelyssä tulee miettiä tarkoin, onko vapaaehtoistoiminta vastaus kyseiseen asiaan vai kuuluuko toiminnasta vastaaminen kunnan tehtäviin. Ennen vapaaehtoistoiminnan aloittamista on syytä tarkoin selvittää, onko toimintaan innostuneita ihmisiä, tilat, rahaa ja työntekijöitä kouluttamaan tulevia vapaaehtoisia ja mitkä ovat vapaaehtoistoiminnan tavoitteet (kohderyhmä, palvelu). Verkostoituminen eri toimijoiden kanssa toiminnan alkuvaiheessa on erittäin tärkeää, jotta toiminta saadaan näkyväksi ja sille löytyy tarvetta jatkossakin.

On tärkeää, että vapaaehtoisille kerrotaan toiminnan yhteisistä pelisäännöistä ja sitoutetaan kaikki organisaation ohjeistuksiin ja toimintaperiaatteisiin. (Harju 2001, 78.) Näin myös vapaaehtoistoiminnan kohteena oleville voidaan taata tasa- arvoisen ja yhtäläinen palvelu, joka on osaltaan laadun varmistamista. Organisaatiolla on osaltaan vastuu toiminnasta. Se valitsee vapaaehtoiset ja määrittelee vapaaehtoisten roolin ja toimenkuvan.

3.6.1 Koulutuksella alkuun

Uusien vapaaehtoisten kouluttaminen on merkittävää, koska sillä varmistetaan, että vapaaehtoiset saavat toiminnan pohjaksi tarvittavat tiedot, sekä samalla kerrotaan yhteisistä säännöistä ja ohjeista. Perustietojen pohjalta vapaaehtoiset saavat varmuutta ja itseluottamusta aloittaa vapaaehtoistoiminta sekä tuntevat selviävänsä uudesta tehtävästään (Harju 2001, 86). On tärkeää, että koulutuksen sisältö painottuu tuettavan kohtaamiseen ja vuorovaikutukselliseen tukemiseen liittyviin asioihin, sillä silloin se palvelee vapaaehtoistoiminnan perustehtävää. Koulutuksen tulee rakentua käytännönläheiseen tietoon ja konkreettisiin harjoituksiin, koska pelkkää teoriaa on vaikea soveltaa käytännön tilanteisiin. (Mykkänen-Hänninen 2007, 57.)

Koska vapaaehtoistoimintaan ei tarvita ammatillisia valmiuksia, toiminta saattaa olla hyvin uutta ja erilaista vapaaehtoiselle. Esimerkiksi kehitysvammaisen ystävätoimintaan ryhtyttäessä on hyvä etukäteen tietää jotain kehitysvammaisuudesta,

tuettavan kohtaamisesta ja yhteisten pelisääntöjen tekemisestä. Koulutus orientoi vapaaehtoistoimintaan ja luo verkoston vapaaehtoiselle.

Koulutuksen yksi tavoite on sitoa vapaaehtoinen toimintaan. Koulutus ei aina tarkoita sitä, että kurssilla olevat sitä myötä sitoutuvat vapaaehtoistoimintaan, vaan osalle kursseista saa tulla kuka tahansa. Koulutuksen aikana voi pohtia omia motiivejaan ja odotuksiaan vapaaehtoistoimintaa kohtaan. Jos ne ovat kovin ristiriidassa tai itse ei tunne olevansa valmis auttamaan muita, voi olla että henkilö ei siinä elämänvaiheessa halua osallistua vapaaehtoistoimintaan. Myös koulutusta järjestävä taho saattaa huomata, että kurssille osallistujia ei välttämättä ole soveltuva siihen tehtävään. (Mykkänen-Hänninen 2007, 56–57.) Silloin on hyvä, että koulutus ei vielä sido mihinkään, mutta antoi vastauksen siihen, haluaako tai pystyykö osallistumaan vapaaehtoistoimintaan. Joissain vapaaehtoistoiminnan organisaatioissa voi olla myös niin, että koulutukseen menevät vain ne, jotka ovat toimintaan osallistuvia ja haluavat sitoutua siihen. Harjun (2001, 86) mukaan silloin puhutaan prosessikouluttautumisesta, joka tarkoittaa, että luentojen lisäksi teemoja käsitellään ryhmissä ja niistä keskustellaan yhdessä. Kurssilaisten omia kokemuksia tuodaan lisäksi tarkastelun kohteeksi.

Kun koulutus päättyy, vapaaehtoisella tulisi olla tietoa vastuukysymyksistä, mihin hän sitoutuu, millä toimintaperiaatteilla, mistä saa tukea ja mitä vapaaehtoistoiminta häneltä edellyttää (Harju 2001, 87). Jatkokoulutuksesta ja työnohjauksesta sovi- taan myös yleensä kurssin loppuvaiheilla (Harju 2001, 91). Vapaaehtoiseksi aiko- valle tärkeintä on, että kurssin jälkeen on luottavainen mieli siitä, että hänellä on takanaan tuki ja turva uuteen tehtävään ryhtyessään.

3.6.2 Vertaistukea työnohjauksella

Vapaaehtoisen toimintavälineenä on oma persoona ja siksi eteen voi tulla vaikeita tilanteita, joissa omat kyvyt ja taidot ovat koetuksella. Esimerkiksi tuen tarpeessa oleva henkilö tuo tapaamistilanteissa esille sellaisia asioita, jotka nostavat vapaaehtoisessa pintaan omassa elämässä olevia käsittelemättömiä asioita. Silloin tarvi- taan tukea ja ohjausta vapaaehtoistoimintaa järjestävältä organisaatiolta, jotta ti-

lanne ei kävisi raskaaksi vapaaehtoiselle. (Harju 2001, 92.) Ohjaus voi olla henkilökohtaista tai ryhmässä tapahtuvaa ohjausta, eikä ohjausta tarvita vain hankalien tilanteiden ilmaantuessa, vaan sitä olisi hyvä olla säännöllisesti.

Työnohjaus on väline vapaaehtoisten jaksamisen tueksi ja oman kasvun sekä kehittymisen edistämiseksi. Kun puhutaan vapaaehtoisten työnohjauksesta, niin silloin ei käsitellä asiakasta, vaan vapaaehtoista ja hänen rooliaan. Työnohjauksessa käsitellään vapaaehtoistoiminnan aiheuttamia tunnereaktioita, vahvistetaan perustehtävän merkitystä ja selkiytetään toimenkuvan rajaamista. Työnohjaus on vapaaehtoiselle kanava purkaa sallitusti työtilanteita ja saada niihin tukea yhteisen pohdinnan kautta. Samalla saadaan tärkeää vertaistukea: toisten kokemuksia peilataan omiin tilanteisiin ja yhteisiä kokemuksia jaetaan. Työnohjaus on tavoitteellista, ja hyvin onnistuessaan se motivoi vapaaehtoisia ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Mykkänen-Hänninen 2007, 61.)

Osassa vapaaehtoistoimintaa järjestävissä organisaatioissa vapaaehtoiset veloitetaan osallistumaan työnohjaukseen, mutta usein se on vapaavalintaista. Työnohjauksen tarve ja merkityksellisyys tulisi perustella vapaaehtoisille, jotta heidät saataisiin motivoitumaan ohjaukseen. (Mykkänen-Hänninen 2007, 60.) Työnohjaaja voi olla ulkopuolinen, jolloin hänellä tulee olla tarpeeksi tietoa ja ymmärrystä vapaaehtoisten työnohjauksesta, mutta työnohjaaja voi olla myös organisaation sisäinen työntekijä, jolla on vapaaehtoistoiminnan työnohjaajakoulutus (Mykkänen-Hänninen 2007, 62). Vapaaehtoisten näkökulmasta tärkeintä on varmasti se, että työnohjaajalla on vahva tietämys juuri heidän toimenkuvastaan ja siihen liittyvistä asioista. Henkilökohtainen kokemus vapaaehtoistoiminnasta olisi hyvä asia, sillä se luo yhteistä kokemuksellisuutta ryhmässä.

4 VAPAAEHTOISTOIMINTA OSANA YHTEISKUNTAA

4.1 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys

Vapaaehtoistoiminta on ollut aina osa yhteiskuntaamme. Talkooapu, naapurien auttaminen, diakoniatyö ja muut vapaaehtoisen auttamisen muodot ovat tuttuja asioita yhteiskuntamme historiasta (Harju 2004). Monet julkisen sektorin palveluita ovat kehittyneet vapaaehtoistoiminnan kautta. Järjestöissä hyödynnetään vapaaehtoista työpanosta sekä järjestöjen sisällä että ulospäin suuntautuviissa toimintamuodoissa. Vapaaehtoistoiminnan merkitys on vaihdellut eri aikoina, mutta nykyään sillä on jo vakiintunut asema yhteiskunnassamme. (Mykkänen-Hänninen 2007, 9–12.)

Vapaaehtoistoiminta on noussut viime aikoina pinnalle mediassa ja keskusteluissa. Yksilöllisen ajan keskellä on alettu peräänkuuluttaa yhteisöllisyyttä ja kansalaisten aktiivisempaa osallisuutta. Talouslama 1990-luvulla nosti pinnalle vapaaehtoisen auttamistoiminnan ja siitä lähtien vapaaehtoistoimintaa on pidetty yhtenä tärkeänä osallistumisen muotona (Yeung 2002, 70). Taloudellisten taantumien vaikutuksesta aiheutunut työttömyys lisää vapaaehtoistoimintaa tekevien määrää, koska ihmisellä on tarve osallistua ja tuntea olonsa tarpeelliseksi yhteiskunnalle.

2000-luvulla vapaaehtoistoimintaa on alettu arvostamaan enemmän yhteiskunnan tasolla. Vuonna 2001 oli Yhdistyneiden kansakuntien vapaaehtoistyön teemavuosi, jolla haluttiin antaa tunnustusta vapaaehtoistoiminnalle ja nostaa sitä näkyvämmäksi (Yeung 2002, 7). Vuonna 2011 on Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuosi, jota käsittelen tarkemmin seuraavassa luvussa.

”Yhteiskunnan kannalta on hyödyllistä ja merkittävää, että kansalaisten aktiivisuus voi kanavoitua yhteiseksi hyväksi”, kirjoittaa Mykkänen-Hänninen (2007, 17). Vapaaehtoistoiminta on valtava voimavara, joka lisää sosiaalista pääomaa yhteiskunnassa. Sillä on syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus ja se luo toisen toimintasektorin ammatillisen auttamistyön rinnalle. Yksilötasolla vapaaehtoistoiminta antaa osallisuuden tunteen ja sitä kautta vahvistaa yhteisöllisyyttä ja yhteiskuntaan kuu-

lumista. Vapaaehtoistoiminnan kautta ihminen kasvaa henkilökohtaisesti. (Mykkänen-Hänninen 2007, 18.) Vapaaehtoistoiminnalla on siis positiivisia vaikutuksia sekä yksilö-, yhteisö- ja yhteiskunnan tasolla.

Vapaaehtoistoiminta on kolmannen sektorin sisällä tapahtuvaa kansalaistoimintaa. Järjestöjen kautta tapahtuva vapaaehtoistoiminta tuottaa noin 20 % sosiaalipalveluista, mikä on merkittävä osa palvelujärjestelmästä (Mykkänen-Hänninen 2007, 19). Vapaaehtoistoiminnasta puhuttaessa on siis otettava huomioon järjestökenttään liittyvät asiat, kuten rahoitus ja vapaaehtoistoiminnan organisointi. Vapaaehtoistoiminnan asemaa sosiaalipalvelujen tuottajana ammatillisen avun rinnalla käsitellen tekstissä myöhemmin.

Vapaaehtoistoiminnan kansantaloudellisista vaikutuksista on tehty melko tuore tutkimus, jonka tarkoituksena oli laskea neljän valtakunnallisen järjestön vapaaehtoistyön arvo. Kansantaloudellinen arvo mitattiin siten, että verrattiin järjestöjen toimintaa vastaamaan julkisen sektorin toimesta tehtyyn työhön. Keskiarvoksi saatiin noin 132 miljoonaa euroa, josta voimme päätellä, että vapaaehtoistoiminnalla on suuri kansantaloudellinen vaikutus. (Laasanen 2011, 7.) Tällaisia tutkimuksia kaivataan, jotta vapaaehtoistoiminnan arvostus kasvaa. Se edellyttää järjestöiltä tilastointia vapaaehtoistoiminnasta, mutta toisaalta sen myötä rahoitusta toimintaan voi saada paremmin.

4.2 Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011

Vuonna 2011 EU:n jäsenmaissa vietetään vapaaehtoistoiminnan teemavuotta. Tavoitteena on nostaa esiin vapaaehtoistoiminnan merkitystä, parantaa sen toimintaedellytyksiä ja kiittää ihmisiä, jotka tarjoavat osaamistaan ja aikaansa vapaaehtoistyöhön. (Eurooppatiedotus 2011.)

Teemavuosi juhlistaa YK:n vapaaehtoistyön teemavuoden muistoa ja jatkaa näin vapaaehtoistoiminnan kansainvälisen tunnustamisen perinnettä. Eurobarometri vuodelta 2006 selvittää, että kolme kymmenestä eurooppalaisesta osallistuu vapaaehtoistoimintaan ja 80 % tutkimukseen osallistuneista piti vapaaehtoistoimintaa

tärkeänä osana demokratiaa. Euroopan vapaaehtoiskeskusten verkosto CEV on tutkinut eri maiden vapaaehtoistoimintaa ja tullut siihen tulokseen, että onnistunut ja laadukas vapaaehtoistoiminta tarvitsee kunnon rakenteet ympärilleen. Se on tarpeen myös siksi, että päättäjät huomaisivat vapaaehtoistoiminnan arvon ja olisivat tietoisia mahdollisuuksista, miten vapaaehtoistoimintaa voisi edistää. Käytännöt kuitenkin vaihtelevat maittain ja siksi on haluttu yhteisesti nostaa vapaaehtoistoiminnan arvostusta ja hyvien käytäntöjen jakamista ympäri Euroopan. (An enabling volunteering infrastructure in Europe..., 2009, 11, 41.)

Teemavuonna kannustetaan ihmisiä ryhtymään vapaaehtoistoimintaan erilaisilla toimenpiteillä. Tavoitteina ovat muun muassa vapaaehtoisten palkitseminen ja työn tunnustaminen, vapaaehtoistoiminnan laadun parantaminen (koulutukset) ja toimintaan osallistumisen helpottaminen. Nämä ovat yhteiseurooppalaisia tavoitteita ja jäsenmailla on näiden lisäksi omia tavoitteita ja he järjestävät erilaisia tapahtumia teemaan liittyen. Eräs konkreettinen vapaaehtoistoiminnan viestintäkeino on, että ryhmä vapaaehtoistojointa kiertää EU:n jäsenmaissa ja he vievät sinne erilaisia toimintaehdotuksia sekä keskustelevat niistä päättäjien kanssa. (Euroopan vapaaehtoistoiminnan vuosi 2011, 6.11.2011.) Näin saadaan tietoutta ruohonjuuritasolta eli kansalaisilta poliittisiin elimiin.

Viestinnällä on suuri merkitys teemavuoden toteuttamisessa. Vapaaehtoistoiminnasta tiedottamalla pyritään kasvattamaan toiminnan arvostusta. Teemavuosi on myös osa Euroopan komission ohjelmaa ”Kansalaisten Eurooppa”. Ohjelmakaudella 2007–2013 pyritään vahvistamaan kansalaisten aktiivisuutta ja osallistumista. (Vuonna 2011 kunnioitetaan vapaaehtoistyötä, 14.1.2011.) Vapaaehtoistoiminta linkittyy siihen hyvin luontevasti, koska se lähtee kansalaisten aktiivisuudesta. Silloin toiminnasta saa tunteen, että tekee osaltaan työtä yhteiskunnan hyväksi.

Suomessa teemavuonna järjestetään erilaisia tapahtumia ja virallisena suojelijana toimii tasavallan presidentti Tarja Halonen. Toteutuksesta vastaa Suomen Nuori-soyhteistyö–Allianssi ja koordinoinnista kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE. Pääpainotus Suomen teemavuoden toteutuksessa on vapaaehtoistoiminnan monimuotoisuudessa. (Vuonna 2011 kunnioitetaan vapaaehtoistyötä, 14.1.2011.)

4.3 Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus Suomessa

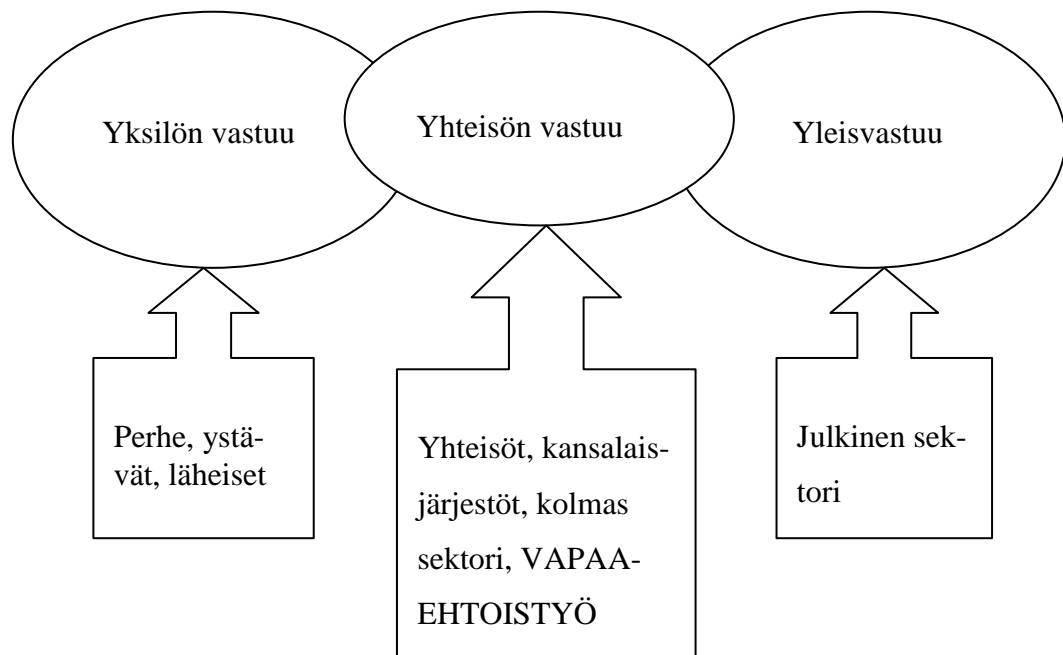
Tutkimusten mukaan suomalainen vapaaehtoistoiminta ei ole hiipumassa, vaikka uhkakuvia siitä on tuotu esille, huomauttaa Harju (2004) artikkelissaan ”Vapaaehtoistoiminnan merkitys kasvaa”. Kyse on lähinnä siitä, miten vapaaehtoistoimintaa organisoidaan ja millä keinoilla siihen saadaan ihmisiä sitoutumaan. Suomalaiset haluavat auttaa ja olla avuksi, mutta mitkä ovat ne keinot, joilla ihmisiä saadaan mukaan vapaaehtoistoimintaan? Oma aika on muutenkin tiukalla ja monien asioiden yhteensovittaminen (perhe, työ, vapaa-aika) asettaa omat haasteensa.

Vapaaehtoisuus on siirtynyt enemmän organisaatioiden alle, joka osaltaan kertoo ajan yksilöllistymisestä (Hokkanen 2003, 58). Arkipäivän aito ja välitön vapaaehtoisuus on näin ollen vähentynyt, mutta silti vapaaehtoisuuden perinteitä halutaan jatkaa. Hokkanen (2003, 95–96) toteaaakin, että vapaaehtoisuuteen liittyy sekä yksilöllisyyden että yhteisöllisyyden käsitteet. Yksilöllisyys tarkoittaa ihmisen vapautta valita, joka näyttäytyy esimerkiksi niin, että oman sitoutumisasteen saa määritellä itse. Ihminen hakee kuitenkin myös yhteisöllisyyttä vapaaehtoistoinnasta, jolloin korostuu yhteisen jakamisen ja osallisuuden kokemus. Yksilöllistyminen ja yhteisöllisyys tukevat toisiansa, vaikka ensi näkemältä se tuntuu oudolta ajatukselta. Harjun (2005, 72–75) mukaan perinteinen yhteisöllisyys on muutoksessa. Naapurivuorosta on siirrytty monimuotoisempiin yhteisöllisyyden muotoihin ja yhteisöllisyys näyttäytyy aikaan ja paikkaan sitoutumattomana. Omat kiinnostuksen kohteet ja itselle tärkeät asiat merkitsevät paljon, kun hahmotellaan vapaaehtoistoiminnan sisältöjä. Vaikka yhteisöllisyys muuttuu, se ei häviä, koska useimmiten ihminen kaipaa kuitenkin jonkin asteista yhteisöllisyyden areenaa ympärilleen.

Vapaaehtoistoiminnalla on vankka asema suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Sen rooli on olla osana tukemassa sosiaali- ja terveyspalveluja ja tämän vuoksi onkin käyty keskustelua vapaaehtoistoiminnan ja ammatillisen työn rajoista ja vastualueista. (Mykkänen-Hänninen 2007, 11–12.)

Vapaaehtoistyötä ympäröivän yhteiskunnan muutokset eivät saisi merkittävästi muuttaa vapaaehtoistyön roolia tai perinteisen perustetävän toteutumista, joka on asiakkaan rinnalla kulkeminen, kuunteleminen ja aito, kunnioittava läsnäolo (Mykkänen-Hänninen 2007, 20).

Ammatillisen ja vapaaehtoisen toiminnan välistä rajanvetoa on käyty ja käydään edelleen sekä vastuualueita mietitään. Vapaaehtoistoiminta on muuttunut ammatillisemmaksi ja myös tavoitteellisemmaksi, sillä yhteiskunnassamme on vallalla kehitys, jonka mukaan kaikkea toimintaa tulee voida arvioida (Mönkkönen 2005, 290). Vapaaehtoisuus ei kuitenkaan ole ammatillista toimintaa, vaan keskeisintä siinä on toimijoiden keskinäinen vuorovaikutus ja luonnollinen tuki. Mykkänen-Hänninen (2007, 17) toteaa vapaaehtoistoiminnasta, että se ”tuo inhimillistä näkökulmaa byrokraattiseen järjestelmään tarjoamalla eräänlaisen välitilan asiakkaan lähiverkoston ja ammattiavun välillä”. Seuraava kaavio selkeyttää näkemystä yhteiskunnallisesta vastuunjaosta, joka pitäisi muistaa miettiessä rajanvetoa vastuualueista.

Kuvio 1. Vastuualueiden jakautuminen yhteiskunnassa (Mykkänen-Hänninen 2007,15).

Suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuva väestön ikääntyminen aiheuttaa suuret haasteet kunnille toteuttaa palvelujen järjestämistä vastuuta. Yhtenä ratkaisuehdotuksena on väläytelty vapaaehtoistoiminnan osuutta palvelujen järjestämisessä (Nylund & Yeung 2005, 13). Vapaaehtoistoiminnan tarkoitus ei ole kuitenkaan julkisten palveluiden korvaaminen, vaan niiden rinnalla toimiminen. Väestön ikääntymiseen liittyy myös se, että vireistä eläkeläisistä voisi löytyä potentiaalia vapaa-

ehtoistoimintaan. Toisaalta taas useimmat nykyiset vapaaehtoistoimijat ovat senioreikäisiä, joten pohdittavana on sekin, miten mukaan saadaan uusia vapaaehtoistoimijoita. (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 22.)

Pessi ja Saari (2008, 88–89) vastaavat teoksessaan ”Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa.” kysymykseen tulevaisuuden mahdollisuuksista vapaaehtoistoiminnan kentällä. Tutkimuksen mukaan suomalaisista löytyy potentiaalia auttamistyöhön, mutta haasteena on rekrytointi. Tarvitaan oikein kohdennettua, ihmistä kohti tulevaa rekrytointia, koska suomalaisen vaatimattomuuden vuoksi kansalaiset eivät välttämättä usko omiin kykyihin ja taitoihin toimia vapaaehtoisena. Myös arjen monimuotoisuus ja kiire asettavat haasteita, ihmisille pitäisi antaa monia erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa vapaaehtoisuutta, jotta sitä ei ajateltaisi liian sitouttavana. Nuorten toimintakulttuuri on nykyisellään erilainen ja siihen on pystyttävä vastaamaan myös vapaaehtoistoiminnan puolella. Tarvitaan projektimaisuutta ja yksilöllisempiä toimintamuotoja. ”Toiminta kiinnostaa, mutta sitoutumista ja vastuunkantamista vältellään” (Harju 2001, 181). Nuoret toimijat ovat kuitenkin valtava resurssi, josta tutkimusten mukaan löytyy halukkuutta vapaaehtoistoimintaan. Pessin ja Saaren (2008, 231) mukaan tutkimukset ovat jo monen vuoden ajalta osoittaneet saman tuloksen, että nuoret ovat kaikista ikäryhmistä halukkaampia auttamaan vieraita ihmisiä. Nuorten motivaatio perustuu kuitenkin auttamisen velvollisuuteen ja siihen, että saa auttaa kaukanakin olevia ja täysin tuntemattomia ihmisiä. Perinteinen yhteisöllisyys ja arvopohja ovat muuttumassa ja vapaaehtoistoimintaan tarvitaan vahvaa ja aktiivista rekrytointia, myös yhteiskunnan tasolta (Pessi & Saari 2008, 234).

Mitkä ovat vapaaehtoistoiminnan näkymät organisaatioiden valossa? Nykyään puhutaan paljon järjestöjen tulevaisuudesta ja kolmannen sektorin tehtävästä. Järjestöt ovat merkittävä vapaaehtoistoiminnan mahdollistaja ja siksi kysymystä järjestösektorin tulevaisuudesta ei voida ohittaa. Hokkasen (2003, 56) tutkimusraportissa tulee ilmi, että järjestötoimintaa tarvitaan julkisen sektorin rinnalle, eikä sen merkitys ole ainakaan vähenemään päin. Järjestöbarometrissa (Peltosalmi, Vuorinen & Särkelä 2010, 175) ilmaistaan huoli järjestökentän vaikeuksista, jotka lähinnä liittyvät taloudelliseen ahdinkoon. Raha-automaattiyhdistys on suomalaisen

järjestösektorin tuki ja turva, mutta avustukset ja niiden saanti ovat tiukentuneet, mikä aiheuttaa epävarmuutta järjestöjen toiminnalle. Rahalliset vaikeudet vaikuttavat siihen, että myös vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen, kouluttautumiseen ja virkistykseen ei välttämättä löydy resursseja. Kuntien taloudellinen ahdinko merkitsee, että he ovat myös Ray:n ohella vähentäneet toiminta-avustuksia yhdistyksille (Peltosalmi ym. 2010, 184). On harmittavaa, että kunnat säästävät ennaltaehkäisevissä toimintamuodoissa, sillä sitähan yhdistystoiminta parhaimmillaan on!

Kumpula (2011, 25) toteaa artikkelissaan, että meillä ei ole toimivia mittareita kerrtomaan tuloksia vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuudesta. ”Kansantaloudellisen arvon mittaaminen antaisi välineitä arvioida vapaaehtois- ja järjestötyötä koskevien päätösten yhteiskunnallisia vaikutuksia” (Kumpula 2011, 25). Tämä on ongelma yleisemminkin sosiaalityön saralla, kun puhutaan ennaltaehkäisevistä toimintamuodoista, mutta pätee myös vapaaehtoistoiminnassa. Toiminnan näkyväksi tekeminen on haaste, mutta siihen pyritään muun muassa Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuodella.

Löytyykö yksilöistä halukkuutta vapaaehtoistoimintaan? Suomalaisista helposti ajatellaan, että he ovat itsekeskeisiä ja haluttomia auttamaan muita, minkä vuoksi yhtenä hyvinvointimme tulevaisuuden haasteena nähdään se, että julkiselle sektorille aiotaan antaa yhä enemmän auttamisvastuuta. Pessi ja Saari (2008, 10) kuitenkin väittävät teoksessaan, että tosiasiasa suomalaisessa kulttuurissa elää syväällä altruismin eli toisesta välittämisen ja auttamisen henki. Egoismi ja altruismi eivät sulje toisiaan pois, vaan kumpiakkin piirteitä löytyy jokaisesta ihmisestä. Niin kuin on jo edellä mainittu, tutkimusten mukaan suomalaiset ovat innokkaita vapaaehtoistoimintaan osallistujia; suomalaisten vapaaehtoistoimintaan käyttämä arvioitu tuntimäärä viikossa on aivan maailman kärkeä. On myös huomattavaa, että auttamisen tarve nousee tutkimuksessa vahvimaksi vapaaehtoistoiminnan motiiviksi. (Pessi & Saari 2008, 22.) Tämän tutkimuksen valossa vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus näyttää valoisalta.

Vapaaehtoistoiminta on aina kytköksissä ympärillä olevaan yhteiskuntaan ja sen muutoksiin. Lainsäädäntö, työvoimapolitiikka, työllisyystilanne, polarisoituminen, väestön ikärakenne ja muut ajankohtaiset asiat vaikuttavat vapaaehtoistoiminnan

merkityksellisyyteen. (Mykkänen-Hänninen 2007, 5.) Lisäksi kansainvälistyminen ja tietotekniikan kehittyminen aukaisevat aivan uusia kanavia vapaaehtoistoimintaan ja osallistumismuotoihin (Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto 2005, 23). Verkostoituminen on laaja-alaista ja yhä tärkeämmässä roolissa. Tulevaisuuden toimintamuotoja voi vain arvailla, mutta emme voi puhua hyvinvointiyhteiskunnasta ilman vapaaehtoistoimintaa, koska se on tärkeä tekijä yhteiskunnallisessa osallistumisessa, kansalaisvaikuttamisessa ja kansalaisten hyvinvoinnin turvaamisessa.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Edellä olen taustoittanut tutkimustani vapaaehtoistoimintaan liittyvällä teorialla. Sen päälle on ollut hyvä rakentaa tutkimusta, jonka tein laadullisena tutkimuksena.

5.1 Tutkimusmenetelmänä laadullinen tutkimus

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Menetelmän valinta pohjautui siihen, että kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus keskittyy tulkin-taan ja merkitysten etsimiseen, kun taas kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimus ennustettavuuteen ja yleistettävyyteen. Laadullisessa tutkimuksessa myös paino-tetaan tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutusta ja nimenomaan sitä, että myös tutkija osallistuu tutkimukseen. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 22–23.) Esimerkiksi haastatte-lussa tutkija pyrkii ymmärtämään haastateltavan kokemusta ja osoittaa sen, eikä jää vain ulkopuolisen tarkkailijan rooliin.

Eskolan ja Suorannan (2008, 15) mukaan tutkimuksen aikana tutkimussuunnitel-ma muuttuu ja muotoutuu yhä uudestaan ja uudestaan. Tutkimusta tehdessäni olen myös itse huomannut sen, että aineiston keruun ja tutkimisen yhteydessä saattaa löytyä uusia asioita, jotka muokkaavat suunnitelmaa uudestaan. Esimer-kiksi organisaation rooli tuen antajana nousi merkittävänpään asemaan, kuin olin ensin suunnitellut. Olen pitänyt tärkeänä, että en ole lukinnut suunnitelmaani hyvin tarkasti, vaan annan sen elää tutkimuksen edetessä. Laadullinen tutkimus onkin prosessi, jonka eri vaiheet kietoutuvat yhteen ja on osittain jopa vaikea erottaa niitä toisistaan.

Vilkan (2005, 97) mukaan laadullisen tutkimuksen ”tavoitteena ovat ihmisten omat kuvaukset koetusta todellisuudesta”. Tutkimuksella vapaaehtoistominnan edelly-tyksistä ja mahdollisuuksista pyritään saamaan juuri vapaaehtoisten omia näke-myksiä ja käytännön kokemuksia esille, jotta voidaan tehdä tulkintoja niiden poh-jalta. Laadullinen tutkimus keskittyy suhteellisen pieneen otantaan ja niiden ana-lysoinnilla on suuri merkitys (Eskola & Suoranta 2008, 18). Laadullinen tutkimus valikoitui tutkimusmenetelmäksi myös sen vuoksi, että saisin mahdollisimman laa-

dukasta ja monipuolista aineistoa sekä tutkimuksessa pääsisi mahdollisesti ”pintaa syvemmälle” analysoimalla tutkimuksesta saatua materiaalia.

Laadullisen tutkimuksen tärkeä tehtävä on myös lisätä tutkittavien ymmärrystä käsiteltävästä asiasta eli olla emansipatorinen (Vilkkä 2005, 103.) Yleensä ajatellaan, että vain tutkija saa itselleen materiaalia, mutta ei mietitä sitä, miten tutkittavat hyötyvät tutkimuksesta. Kun pohdin tutkimustani, niin sen aikana tutkittavat saivat jopa kokonaan uutta tietoa esimerkiksi Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuodesta, joka lisäsi heidän ymmärrystä asiaa kohtaan.

5.2 Tutkimusaineiston keruu

Tuomen ja Sarajärven (2002, 73) mukaan laadullisen tutkimuksen yleisemmät aineistonkeruumenetelmät ovat havainnointi, haastattelu, kysely ja dokumentteihin perustuva tieto ja niitä voidaan käyttää yksittäin tai yhdistettynä. Opinnäytteen tutkimusmenetelmäksi valitsin haastattelun, koska haastattelemalla vapaaehtoisia saadaan syvällisempää tietoa tarkentamalla kysymyksiä keskustelun mukaan ja samalla on mahdollista oikaista väärinymmärryksiä, jos niitä tulee. Haastattelun etuna on sen joustavuus ja kysymyksiä voidaan esittää vapaassa järjestyksessä aina sen mukaan, miten keskustelu luontevasti etenee. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.)

5.2.1 Haastattelumuotona teemahaastattelu

Haastattelumuotona käytin puolistrukturoitua haastattelumenetelmää eli teemahaastattelua, koska tarkkojen kysymysten asetteluun sijaan tähän tutkimukseen soveltui paremmin tiettyjen teemojen mukaisesti etenevä keskustelu, jolloin haastateltavan ääni pääsee luonnollisemmin kuuluviin (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48). Keskeisellä sijalla on myös tutkijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa syntyvät merkitykset asioille, jolloin jokainen haastattelu on erinäköinen. Vaikka haastattelu on vapaampi kuin strukturoitu lomakehaastattelu, niin tutkijan on oltava tarkka siitä, että kaikki teemat käydään läpi haastattelun aikana (Eskola & Suoranta 2008,

86). Teemoittelu antaa myös haastateltavan äänen paremmin kuuluviin, koska kysymykset ovat väljempiä ja antavat tilaa vuorovaikutteiselle keskustelulle (Hirsjärvi & Hurme 2009, 48).

Haastattelussa tutkijan ja haastateltavan vuorovaikutus on siis keskeisellä sijalla. Se oli itselle tärkeä asia tutkimusmenetelmää mietittäessä. Haastattelussa kummallakin osapuolella on omat roolinsa ja ne pitää tiedostaa. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jonka onnistumiseen vaikuttaa se, että roolit ovat selvät ja haastattelijalla antaa itsestään luotettavan kuvan. Haasteena on se, että haastattelijalla ei lähde liikaa ohjailemaan haastattelun kulkua ja haastateltavan vastauksia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 94.) Sitä pidin itselle tärkeimpänä muistettavana asiana haastatteluja toteuttaessa.

5.2.2 Haastateltavien valikoituminen

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavat valitaan sillä tarkoituksella, että saadaan mahdollisimman laadukas ja kattava aineisto tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Myös tässä tutkimuksessa haastateltavat valittiin tarkoituksenmukaisesti. Tutkittavien määrällä ei sinänsä ole niin suurta merkitystä, koska laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Haastateltavien valinnan kriteereinä olivat muun muassa tukisuhteiden muoto (liikuntaystävä ja/tai tukihenkilösuhde) ja että saataisiin sekä vähemmän että pitemmän aikaa vapaaehtoistoiminnassa olleita. Toiveena oli myös saada sekä miehiä että naisia haastateltaviksi. Nämä toteutuivat ja sain haastateltavikseni kaksi miestä ja kuusi naista. Haastateltavista puolet toimii liikuntaystävinä ja puolet tukihenkilöinä.

Haastattelu toteutettiin yksilöhaastatteluna, jotta tutkimuksessa nousisi kaikkien haastateltavien yksilökohtaiset kokemukset esille. Ryhmähaastattelussa riskinä on hiljaisempien osapuolten jääminen taka-alalle sekä haastattelijan roolin merkityksen pysyminen. Haastattelijalla voi olla haasteellista saada keskustelu pysymään teemoissa. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 61.) Mietin mahdollisuutta ryhmähaastatteluun, mutta sen onnistumisen riskitekijät suuntasivat kuitenkin haastattelumenetelmäksi yksilöhaastattelun. Ryhmähaastattelun etuna olisi ollut se, että ryhmän

keskustelussa osallistujat voivat ottaa kantaa johonkin ajankohtaiseen asiaan (Hirsjärvi & Hurme 2009, 61). Se olisi ollut hyvä haastatteluni teema-alueessa, joka koski vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden visiointia. Ryhmäkeskusteluna se olisi voinut tuottaa enemmän ja monipuolisemmin ideoita.

5.2.3 Teemahaastattelun toteutus

Seinäjoen tukihenkilövälityksen koordinaattorin Anne Sirosen kanssa sovin haastattelijoiden hankkimisen, haastattelupaikan- ja ajan sekä muut käytännön asiat. Ne ovat tärkeitä mieltä hyvässä ajoin ennen haastattelujen toteutusta. Haastattelupaikan valinnassa painottuivat tilan rauhallisuus ja tuttuus haastateltaville. Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 74) mukaan teemahaastattelussa on tärkeää kontaktin luominen haastateltavaan, joten haastattelupaikan on oltava rauhallinen ja turvallinen. Haastattelupaikkana toimi Järjestötalon kokousshuone, joka oli haastateltaville ennestään tuttu ja sinne oli heidän helppo tulla.

Tukihenkilövälityksen koordinaattori hankki kahdeksan haastateltavaa ja heille lähetettiin kutsu haastatteluun (LIITE 1), jossa tarkennettiin vielä tutkimuksen tarkoitusta ja tavoitetta.

Jokaiseen haastatteluun valmistauduin tulemalla hyvässä ajoin paikalle, koska joku voi tulla jo ennen sovittua aikaa. Se antaa haastateltavalle hyvän kuvan, kun häntä ollaan vastassa. Varustauduin myös vesikannulla ja varmistin äänityslaitteen toimivuuden. Ohjasin haastateltavat istumaan minua vastapäätä pöydän toiselle puolelle, jotta keskustelu on helpompaa. Istumajärjestys on tärkeä vuorovaikutuksen ja äänityksen onnistumiseksi (Hirsjärvi & Hurme 2009, 91).

Haastattelujen aluksi kerroin tutkimuksen tarkoituksesta ja jännityksen lievittämiseksi painotin ajatusta siitä, että tilanne on enemmän vuorovaikutuksellista keskustelua kuin kaavamaista haastattelua. Osaa haastateltavista helpotti se, että tilannetta neutralisoitiin, koska pientä jännitystä oli havaittavissa. Haastattelun äänitykseen kysyin luvan heti aluksi, eikä laite häirinnyt ketään haastateltavista. Luottamuksen saavuttamiseksi saatoinkin käydä aluksi hieman vapaata keskustelua,

koska sen myötä tutustutaan sekä pohjustetaan tulevaa haastattelua (Hirsjärvi & Hurme 2009, 90). Ensimmäisten haastattelujen jälkeen haastattelukysymyksiä piti hieman muokata, kun huomasin, että jokin ei toimi tai on hankalasti ymmärrettävissä. Esimerkiksi otin toimintaan sitoutumisen kahdessa eri kohdassa puheeksi vähän eri näkökulmista, mutta totesin sitten, että ne ovat niin lähellä toisiaan, että ei tarvitse kuin kysyä yhden kerran.

Haastattelujen kesto oli puolesta tunnista lähes tuntiin riippuen aivan haastateltavasta. Hirsjärvi ja Hurme (2009, 74) toteavatkin, että ”haastattelua on vaikea puristaa edes ohjeellisiin kestoja koskeviin kaavoihin”. Tämän totesin itsekin. Haastateltavat, jotka olivat jo pitemmän aikaa toimineet vapaaehtoisina, tuottivat enemmän haastattelumateriaalia kuin vähemmän toiminnassa olleet. Myös miespuolisten osallistujien haastattelujen kesto oli lyhyempi kuin naisilla. Teema-alue vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuteen liittyen oli osalle hankala siinä mielessä, että he eivät olleet sitä ajatelleet ja toisaalta kaikilta ihmisiltä ei löydy halukkuutta asioiden visiointiin.

Haastattelujen kulku eteni haastateltavien kerronnan mukaisesti. Välillä palattiin aikaisempiin aiheisiin ja välillä menttiin hyvinkin teemahaastattelun rungon mukaisesti. Usein aihealueet sivusivat toisiaan ja teema-alueiden kysymyksiin tuli osittain vastauksia kysymättäkin. Teema-alueiden painotus vaihteli haastatteluissa haastateltavien tärkeiksi kokemien asioiden kautta.

Haastattelijan roolissa pitää miettiä useita asioita, jotta haastattelut onnistuivat. Haastattelija on ammattiroolissa, jolloin hänen pitää käyttäytyä asiallisesti, olla kunnioittava ja antaa haastateltavalle vapaus puhua. Haastattelutilanne on vuorovaikutustilanne, joten myös haastattelija osallistuu siihen. Tärkeää on kuitenkin, että pitää olla puolueeton, ei saa esittää mielipiteitä tai hämmästellä. Teemahaastatteluissa näistä säännöistä joutuu joskus poikkeamaan tilannekohtaisesti. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 97.) Haastattelutilanteissa huomasin, että tärkeintä on luonteva vuorovaikutus, joka tarkoittaa sitä, että joskus oli vastattava mielipiteeseen haastattelun sujumiseksi. Tuli myös niitä tilanteita, jolloin haastateltavaa oli autettava vastausten saamiseksi. Ne olivat haasteellisimpia kokemuksia haastatteluista, koska silloin lähtee helposti ohjailemaan vastauksia.

5.3 Tutkimusaineiston analysointi

Kvalitatiivisen tutkimuksen analyysimenetelmiä on monenlaisia, mutta tähän tutkimukseen soveltui parhaiten teoriaohjaava sisällönanalyysi. Eskola ja Suoranta (2008, 161) kuitenkin huomauttavat, että laadullisessa tutkimuksessa käytetään usein monia analyysitapoja ja niitä voi olla joskus vaikea erottaa toisistaan. Sisällönanalyysillä pyritään aineisto järjestämään selkeään ja tiiviiseen muotoon, jotta myös johtopäätöksiä on helpompi tehdä (Tuomi & Sarajärvi 2002, 110). Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä teoria toimii analysoinnin apuna ja teoria on jo valmiiksi tiedettyä asiaa ilmiöstä. Tutkimuksessa esiin tulleet aineisto tuottaa lisätietoa teorian rinnalle. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116.)

Aloitin aineiston purkamisen haastattelujen litteroinnilla, mikä tarkoittaa äänitettyjen haastattelujen sanasanaista puhtaaksikirjoitusta. Se oli työläs vaihe, mistä varoitellaankin useissa lähdeteoksissa. Hirsjärvi ja Hurme (2009, 139) kirjottavat, että litteroinnin tarkkuudesta ei ole mitään ohjetta, koska riippuu aina tutkimuksesta miten tarkkaan purkamiseen kannattaa ryhtyä. Litteroidessani omana ohjeenani oli, että saan vastaukset tutkimukseni kannalta tarpeellisiin kysymyksiin.

Jo litteroinnin aikana tapahtuu aineiston analysointia, mutta varsinaisesti kun aineisto on tekstinä, niin sitä on helpompi analysoida. Aineistoa tulee lukea useaan otteeseen, koska se herättää aina lisää ajatuksia. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 143.)

Eskola ja Suoranta (2008, 150–151) muistuttavat, että aineiston purkamisen jälkeen se pitää järjestellä ja siinä tapahtuu usein tutkijoilla ns. harharetkiä, jolloin tehdään jo yleistyksiä ja tulkintoja. Analyysissä tulee kuitenkin mennä asteittain eteenpäin ja pitää mielessä se, että ensimmäinen jäsennys muuttuu vielä. Koska aineistoni koostui teemahaastatteluista, oli luonnollista alkaa järjestellä haastatteluaineistoa myös teemoittain. Se sopii teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin, koska siinä tehdään analyysirunko, jonka sisällä on erilaisia luokituksia. Tässä tutkimuksessa tein luokituksen teemoittain. Käytin siinä teemakortiston muodostamista, jolloin kävin haastattelun kerrallaan läpi ja merkitsin teemat numeroiden niitä koskeviin tekstikohtiin (Eskola & Suoranta 2008, 154). Teemoittelun jälkeen alkaa varsinainen analysointi, jolloin on hyvä kirjoittaa omia pohdintoja ja muistiinpanoja

sekä liittää teoriaa empiriaan. Silloin pitää myös poimia mielenkiintoisimmat asiat ja keskittyä niihin. (Eskola 2001, 145–146.) Teoriakytkösten liittäminen on tärkeää, sillä hyvässä tutkimuksessa teoria ja empiria käyvät keskinäistä vuoropuhelua.

Sisällönanalyysiä on kritisoitu siitä, että tutkimus jää ikään kuin keskeneräiseksi ja aineisto esitetään tuloksina ja sitaatteina, jolloin johtopäätökset ja tulkinta unohtuvat (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105). Tämän otin huomioon aineiston analysoinnissa ja pyrin etsimään tuloksista samankaltaisuutta mutta myös erilaisuutta.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja yleistettävyyys

Tutkimusta arvioitaessa on otettava aina huomioon tutkimuksen reliabelius eli yleistettävyyys ja validius eli luotettavuus. Tutkimusta tehdessä pyritään virheet minimoimaan ja siksi tulosten luotettavuutta arvioidaan (Hirsjärvi ym. 2009, 231). Usein nämä edellä mainitut termit ovat tutumpia kvantitatiivisen tutkimuksen puolella mittaamisesta puhuttaessa. Nämä käsitteet perustuvat siihen, että olemassa oletetaan olevan vain yksi todellisuus, mutta kvalitatiivisen tutkimuksen puolella tätä olettamusta on syytä tarkastella kriittisesti, koska ihmistutkimuksessa ei voida päästä kahteen samankaltaiseen tapaukseen. Silti luotettavuutta ja pätevyyttä tulee jossain määrin arvioida myös kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Laadullisessa tutkimuksessa ”luotettavuuden arviointia tehdään kokoajan suhteessa teoriaan, analyysitapaan, tutkimusaineiston ryhmittelyyn, luokitteluun, tutkimiseen, tulkintaan ja johtopäätöksiin” (Vilka 2005, 159). Tutkijan perustelut ja tarkat kuvailut tutkimustekstissä kertovat luotettavuudesta ja uskottavuudesta. Eskola ja Suoranta (2008, 210) mainitsevatkin tekstissään, että tutkija itse on luotettavuuden arvioinnissa keskeisellä sijalla ja silloin koko tutkimusprosessi tulee ottaa huomioon. Tässä tulee myös ero kvantitatiiviseen tutkimukseen, jossa mittaustulokset määräävät tutkimuksen luotettavuuden. Tutkija tulee omassa toiminnassaan ottaa koko tutkimuksen ajan huomioon se, että hänen tulkinnat ovat mahdollisimman luotettavia. Omassa tutkimuksessa pyrin luotettavuuteen kuvaamalla tarkasti tut-

kimuksen eri vaiheita ja perustellessani tulkitsemiani asioita. Lähdemateriaalia etsiessä hain uusinta tietoa ja varmistin tiedon alkuperäisyyden.

Validiteetti eli tutkimuksen yleistettävyyden ja pätevyys tulee ottaa myös huomioon koko tutkimuksen ajan. Validiteetti on ”arvio siitä, kuinka hyvin tutkimuksessa on onnistuttu tutkimaan sitä ilmiötä, jota pyrittiin tutkimaan ja pitääkö tutkimuksessa syntynyt tulkinta paikkansa ympäröivässä todellisuudessa” (Pyörälä 2002, 4). Tutkimuksen validiteettia arvioidaan esimerkiksi sillä, miten hyvin empiria ja teoria kohtaavat ja voidaanko tutkimustuloksia yleistää tutkimuksen ulkopuolelle (Pyörälä 2002, 4). Pätevyyttä pyrin varmistamaan esimerkiksi sillä, että esitin haastattelurungon yhteistyötaholle ennen haastatteluja. On tärkeää, että haastattelukysymykset ovat todenmukaisia ja pyrkivät siihen, mitä tutkimuksessa haetaan. Haastatteluiden kautta tuli tukea teoriassa esitetyille näkemyksille. Tutkimusongelmien mielessä pitäminen oli tärkeää analysoitaessa tutkimustuloksia, koska siinä lähtee helposti tutkimaan jotain epäolennaista asiaa.

Tutkimuksen yleistettävyyteen tulee suhtautua kriittisesti, koska jokaisella haastateltavalla on oma kokemusmaailmansa ja niitä ei voida suoraan yleistää. Tiettyjä johtopäätöksiä oli kuitenkin löydettävissä.

5.5 Tutkimuksen eettisyys

Etiikka kuuluu tutkimuksen tekoon sen joka vaiheissa. Tutkija pohtii monia kysymyksiä tutkimuksen aikana, mutta ei välttämättä ajattele niitä eettisiksi. ”Arkisten kysymysten pohdinta eettiseltä kannalta on osa tutkijan ammattitaitoa” (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 52). Eettiset kysymykset ovat siitä hankalia, että niihin ei ole olemassa selvää vastausta. Siksi jokaisen tutkijan on mietittävä niitä suhteessa omaan tutkimukseensa.

Tutkimusaiheen valinta on ensimmäinen eettinen kysymys. Kun tutkija saa itse valita aiheensa, kuten tässä tutkimuksessa, liittyy siihen paljon vapautta, joka lisää myös eettisten kysymysten määrää (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 53). Minulle tärkeimmät kysymykset olivat aiheen hyödyllisyys yhteiskunnallisesti sekä vaikut-

tavuus. Pohdin paljon myös sitä, kannattaako aihetta enää tutkia, kun sitä on jo tutkittu. Uskon kuitenkin, että sain löydettyä uusia näkökulmia aiheen käsittelyyn.

Hirsjärven ja Hurmeen (2009, 20) kirjassa on mielestäni hyvä jaottelu siitä, miten eettiset kysymykset tulee ottaa huomioon tutkimuksen teon eri vaiheissa. Ensimmäistä vaihetta eli tutkimuksen tarkoitusta kävin jo edellisessä kappaleessa lävitse. Toisessa vaiheessa Kvalen jaottelussa on suunnitelma. Siihen liittyy tutkimukseen osallistuvien suostumus, luottamuksellisuuden takaaminen ja tutkimuksesta mahdollisesti tutkittaville aiheutuvien seurausten pohdinta. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20.) Tukihenkilötoiminnan koordinaattori Anne Sironen hankki haastateltavat, mutta lähetin heille vielä kirjeen tulevasta haastattelutilanteesta. Haastattelutilanteessa kerroin enemmän tutkimuksesta ja painotin luottamuksellisuutta. Haastateltavien tunnistamattomuus on tärkeää ja sen vuoksi en käytä nimiä tutkimuksessani. Organisaation mainitseminen on kuitenkin tärkeää, eikä sen perusteella voi tehdä johtopäätöksiä haastateltavista henkilöistä. Eskola ja Suoranta (2008, 55) mainitsevat, että tutkittavien ja tutkijan välillä ei saa olla mitään riippuvuussuhdetta (esimerkiksi hoitaja – potilas), sillä se voi vaikuttaa tietojen antamiseen. Tutkijan on myös pohdittava, miten haastattelutilanne vaikuttaa haastateltaviin. Osa jännitti haastattelua, mutta jännitys haihtui haastattelun edetessä pois. Yhdellä henkilöllä oli kiire, joka vaikutti vastauksiin.

Litteroinnissa eli aineiston purkamisessa on muistettava luottamuksellisuus (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Jos haastattelun aikana tulee ilmi arkaluontoisia asioita, niin tutkijan on pohdittava, tarvitseeko hän niitä tutkimuksessaan (Eskola & Suoranta 2008, 56). Litteroidessani jätin kirjoittamatta sellaiset kohdat, joista en oletta-
nut olevan hyötyä tutkimukselle ja jotka käsittelivät henkilön yksityisiä asioita. Aineiston analysoinnissa eettisyys tulee esille siinä, miten syvällisesti tutkija haastateltuja analysoi sekä todentamisessa se, että tutkija esittää tulokset niin varmana ja todennettuina kuin on mahdollista (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20).

Tutkimuksen raportointiin liittyy luottamuksellisuus ja raportoinnista koituvat seuraukset sekä haastateltaville että taustaorganisaatiolle (Hirsjärvi & Hurme 2009, 20). Pitää muistaa, että raportti on aina kuitenkin tutkijan näköinen. Siinä voidaan käsitellä haastatteluissa esille tulleita negatiivisiakin asioita, jotka tutkittavat itse jättäi-

sivät mainitsematta. Tärkeintä on, että asiat ovat esitetty oikein ja tutkittavia kunnioittavasti.

Tutkijan eettisiin velvollisuuksiin kuuluu tunnustaa lähteiden käyttö työssään sekä tieteellisen rehellisyyden ja huolellisuuden noudattaminen. Toisaalta hänellä on myös oikeus tunnustaa saamansa tulokset. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 81.) Tutkijalla on vastuu siitä, että hän pohtii eettisiä asioita ja kykenee huomaamaan eettisiä epäkohtia työssään. Siihen tarvitaan eettistä herkkyyttä. (Eskola & Suoranta 2008, 59.) Eettisten kysymysten huomiointi on taito, joka kasvaa, kun tutkimuksia on tehnyt enemmän. Itse aloittelevana tutkijana huomaan, että monia asioita on jäänyt miettimättä, mutta tärkeintä on, että yleisimmät tutkimuksen teon eettiset periaatteet on huomioitu.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustuloksia käyn läpi teemahaastattelun (LIITE 2) teemoja mukaillen. Pysin esittämään tuloksia loogisessa järjestyksessä vapaaehtoiseksi ryhtymisestä toiminnassa jatkamiseen ja sitä kautta vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden pohtimiseen.

6.1 Vapaaehtoiseksi ryhtyminen

Ensimmäinen teema liittyi siihen, miksi haastateltavat olivat ryhtyneet vapaaehtoistoimintaan ja miten he määrittivät oman sitoutumisen asteensa. Lisäksi kysyin vuorovaikutussuhteeseen liittyvistä asioista. Haastateltavissa oli sekä pitkään aikaan vapaaehtoisena toimineita että myös vähän aikaa toiminnassa mukana olleita, mikä antoi tuloksille syvyyttä ja monipuolisuutta. Haastateltavat olivat eriikäisiä, mutta puolet heistä oli eläkeläisiä. Eläkeläisten kohdalla vapaaehtoistoimintaan ryhtyminen oli vastaus siihen, kuinka saada elämälleen täytettä. Monet heistä olivat jo pitemmän aikaa ajatelleet, että sitten kun on aikaa, niin he ryhtyvät vapaaehtoistoimintaan.

Mä aattelin, että sitte ku mulla on aikaa ja oon eläkkeellä ja nyt on tosiaan elämä pyörähtänyt niin ettei töihin ehtiskään. (Haastattelu 2)

Yhdellä nuoremista haastateltavista vapaaehtoistoimintaan tulo oli tapahtunut kaverin innostamana ja eräs toi esille, että kun oma suku oli kaukana ja ei ollut siitä muodostuvaa yhteisöä, niin hän kaipasi sen tilalle jotain.

Mulla oli semmonen elämäntilanne, että mä jäin pois työelämästä ja kans opiskelin ja hain sitä mitä mä rupeen tekemään ja sitten mulla on oma suku kaikki tuolla varsinaissuomessa ja mulla ei ollut täällä tavallaan tukiverkostoa, tiesti ystäviä, mutta mulla oli arkipäivisin aikaa. (Haastattelu 3)

Miksi juuri tähän toimintaan? Useimmat haastateltavista olivat nähneet lehdesä ilmoituksen kurssista, yksi oli saanut tiedon kaverilta ja yhdellä oma ammatillisuus oli pohjana sille, että halusi auttaa ikäihmisiä liikkumaan omalla vapaa-

ajallaan. Kolme haastateltavista sanoi, että tietoisuus siitä, että on niin paljon yksinäisiä ihmisiä, sai heidät lähtemään toimintaan mukaan.

Kun haluaa jollakin tavalla olla hyödyksi ja ku tietää että on paljon yksinäisiä ihmisiä ja he oikeesti tarvii sitä apua ja seuraa ni se on kuitenkin tällasen järjestetyn toiminnan kautta helpompaa ku sitten se että rupeaa epävirallisesti käymän naapurissa tai muuta, että mulle se oli tavallaan se just että siinä oli tämmönen koulutus ja organisaatio tai järjestö siinä takana. (Haastattelu 3)

Edellisestä lainauksesta ilmenee myös se, että organisaatiolla on toiminnan taustalla merkitystä ja järjestetyn toiminnan kautta on luontevampaa toimia vapaaehtoisena kuin toimisi yksin. Organisaation merkitystä käsittelen myöhemmin vielä tarkemmin.

Tämän haastattelututkimuksen mukaan eläkkeellä olevat vapaaehtoiset toimivat mieluummin liikuntaystävinä ikäihmisille kuin tukihenkilöinä nuoremmille. Yleistyksiä ei voida näin pienen otannan perusteella kuitenkaan tehdä siitä, miten osallistuminen erilaisiin toimintamuotoihin jakautuu.

Jotenkin vaikka on niitä nuorempia, mutta niillä on ne omat vaikeutensa ja ne tarttee paremminkin ammattiauttajan ja meikeläisestä ei ole sellaseen. (Haastattelu 2)

Oman sitoutumisen määrittely. Kysyin haastateltavilta, ovatko he pohtineet omaa sitoutumistaan toimintaan ja vastaukset jakaantuivat kahtia oikeastaan sen mukaan oliko vastaaja eläkeläinen vai työssäkäyvä. Eläkeläisten ajankäyttöön vapaaehtoistoiminnassa vaikuttivat vahvasti tuettavan tarpeet. Eräs haastateltava sanoi, että siihen vaikuttaa se, miten usein tuettava itse haluaa ja toisaalta pitää sekin ottaa huomioon, miten vanha ihminen jaksaa. Osalla oma työssäkäynti rajoitti vapaaehtoistoimintaan osallistumista ja etenkin tukihenkilötoiminnassa olevat haastateltavat olivat miettineet tarkemmin sitoutumistaan. He korostivat sitä, että vaikka aikarajojen määrittely ei ole tärkeää, jokaisen pitää toimia oman jaksamisen puitteissa.

Ei se ajasta oikeastaan oo kiinni että sun pitää irrota, se on kaks kolme tuntia, ei kyllä koskaan oo kaduttanut se että siihen uhras jotain aikaa. (Haastattelu 4)

Vapaaehtoisen ja tuettavan odotusten kohtaaminen. Halusin haastattelussani kysellä myös sitä, mitä vaikutusta henkilökemioiden kohtaamisella on toiminnan kannalta. Haastatteluissa ilmeni vahvasti se, että tuettavan ja vapaaehtoisen tarpeiden yhteensopivuus pyrittiin ottamaan huomioon, jotta tukisuhde toimisi. Se tapahtui niin, että vapaaehtoistoiminnan koordinaattori etsi sopivia tuettavia henkilöitä ja ehdotti niitä vapaaehtoiselle tai sitten he yhdessä etsivät sopivaa henkilöä. Ensimmäisessä tapaamisessa oli sekä koordinaattori, vapaaehtoinen että tuettava henkilö mukana. Eräs haastateltava sanoi, että tapaamisessa oli myös yksi ammattilainen mukana, joka oli tuettavalle tuttu henkilö ja tiesi hänen asioista.

Se on ihan mukavaa, et siinä on useampi henkilö siinä tapaamisessa ni sit tulee selväks tavallaan, että kuka on ja mikäkin rooli ja ehkä vähän niinku turvallisesti sitte, että hekin kokee että siellä on useampi niinku tutumpi henkilö heille, et jos siihen tulee uusi ihminen et mikä-hän tää nyt mahtaa olla että se on loppujen lopuksi aika rohkeaa päästää vieras ihminen tänä päivänä sinne kotia. (Haastattelu 8)

Vuorovaikutussuhteen toimivuuden kannalta on hyvä, että alusta alkaen otetaan huomioon kummankin osapuolen tarpeet ja toiveet, jotta ei tule pettymyksiä. Niin kuin jo aikaisemminkin olen maininnut, niin vuorovaikutussuhde kehittyy ja luottamusta ei saavuteta heti, joka on kummankin osapuolen hyvä ottaa huomioon (Särkelä 2001, 28). Parissa haastattelussa tuli esille, että tukisuhde ei vain ollut toiminut ja tarpeet eivät olleet kohdanneet. Se voi johtua monestakin asiasta, mutta näiden haastattelujen mukaan se oli lähinnä siitä johtuvaa, että tuettavalla ei kuitenkaan ollut tarvetta tällaiselle suhteelle ja hän ei halunnut siihen sitoutua.

Myös samat kiinnostuksen kohteet ja esimerkiksi jokin yhdistävä asia, kuten maalaisuus, vaikuttivat siihen, että yhteistä puhuttavaa löytyi heti ja se aukaisi kanavan vuorovaikutussuhteen rakentumiselle. Eräs haastateltava kertoi, että tuettavalla henkilöllä on ollut samanlaisia harrastuksia kuin hänellä ja sen myötä on ollut helppo aloittaa tukisuhdetta.

6.2 Toimiminen vapaaehtoisena

Vapaaehtoisena jatkamiseen ja siihen sitoutumiseen vaikuttaa oma henkilökohtainen **motivaatio toimintaa kohtaan**. Opinnäytetyöni teoriaosassa käytin Anne Birgitta Yeungin (2005, 107) vapaaehtoistoiminnan timanttimalia motivaation mallintamisessa. Tekemieni teemahaastattelujen perusteella saaminen – antaminen-motiivielementti tuli useimmissa haastatteluissa esille. Auttamisen halu ilmeni selvästi puolessa vastauksista ja epäsuorasti myös muissa haastatteluissa. Kyselin samassa yhteydessä myös sitä, mitä haastateltavat itse saavat vapaaehtoistoinnasta ja useimmat sanoivat, että he saavat siitä hyvän olon ja mielen.

No..hyvän olon..et emmä tiiä oikeastaa muuta, et iha sillee hyvä mieli et pystyy jonkun kanssa hetkisen kulkemaan yhdessä tätä matkaa, elämän matkaa. (Haastattelu 1)

Tärkeänä pidettiin myös, että tuntee olonsa tarpeelliseksi, vaikka on työelämästä jo lähtenyt pois. Vapaaehtoistoiminnan kautta monet haastateltavista olivat saaneet paikattua työn jättämän aukon. Toiminta ei kuitenkaan ole niin sitovaa kuin ansiotyö olisi.

Sitten on se, ettei oo siellä kotona ja masennu kun ei oo mitään tekemistä, et siinä mielessä se kyllä antaa sen tunteen että mua tarvitaan ja mä teen vielä jotain. (Haastattelu 6)

Oma rooli tuettavan elämässä. Tarpeellisuuden tunteeseen vaikuttaa myös se, että pystyy tunnistamaan oman roolinsa tuettavan elämässä. Liikuntaystävätoimintaan liittyen haastateltavat näkivät itsensä tuen ja turvallisuuden luojana pihalle lähdeyttäessä. Monet ikäihmiset eivät uskalla yksin enää lähteä ulos liikkumaan ja silloin tukihenkilöllä on suuri merkitys turvan antajana.

Me hetken matkaa kävellään ja pysähdytään ja jutellaan ja taas matka jatkuu ja pari viikkoa sitten hän oli niin onnellinen ku linnut oikeen vierseri ja hän sanoi et ku ei mitään tämmöstä kuule sisälle ja hän ei pihalle uskalla yksin lähteä. (Haastattelu 2)

Muuten useimmat haastateltavat näkivät itsensä jutteluseuran antajina. Eräs haastateltava sanoi, että hänestä tuntuu, että hän tuo tuettavan elämään vähän vie-

raampia ajatuksia sekä tuulahduksen ulkoelämästä. Yksi haastateltavista kertoi, että omaisetkin ovat tyytyväisiä, kun tietävät, että joku käy heidän läheisensä luona. Yhden haastateltavan vapaaehtoisuus oli selvästi käytännön avun antamista arkielämään, koska tuettava ei halunnut niillä vaivata omia läheisiään.

Vaikka vapaaehtoiset olivat liikuntaystäviä tai tukihenkilöitä, niin rooli on usein kumpaakin. Tukihenkilönä toimiva vapaaehtoinen saattaa käydä aina tuettavan kanssa lenkillä, jos se on tuettavalle tärkeää ja taas liikuntaystävätoiminnassa kävelylenkin saattaa joskus korvata yhteinen kahvitteletus. Se on kuitenkin luonnollista, sillä ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus. Rooli vaihtuu tilanteen mukaan, mutta haastateltaville tuntui olevan selkeänä se, että pääpaino on joko liikunnalla tai tukihenkilötoiminnassa henkisellä tuella.

Haasteelliset asiat. Vapaaehtoistoiminnassa tulee vastaan myös mietityttäviä ja haasteellisia tilanteita. Kysellessäni vapaaehtoistoiminnassa koetuista haasteellisista asioista, vastaukset olivat erilaisia. Kahdella haastateltavalla oli kokemus siitä, että tukisuhde ei onnistunut ja toiselle heistä se oli kova paikka, kun hän oli asettanut sille paljon odotuksia. Toinen taas kertoi, että ensimmäisen tuettavan kanssa kemia ei oikein kohdanneet ja vuorovaikutus ei ollut luontevaa, joka aiheutti sen, että tukisuhde päättyi. Se oli ollut kuitenkin molemmille hyvä ratkaisu, eikä jäänyt vaivaamaan kumpaakaan.

Kun mä olin aina päättänyt et mä sen puoltoista tuntia olisin siel, ni se saatto mennä ku juteltii viis minuuttia ja muu aika hän vaikka luki päivän lehtiä tai katteli postia. (Haastattelu 3)

Eräs haastateltava mietti, että missä menee se raja, ettei astu muiden varpaille, esimerkiksi kotipalvelun työntekijöiden, kun helposti tulee tehtyä jotain pieniä askareita, kuten tiskaamista. Tämä onkin yksi haaste, mikä on aiheuttanut keskustelua yhteiskunnassamme vapaaehtoistoiminnan rajoista puhuttaessa. Vapaaehtoistoiminnan koulutuksessa vapaaehtoisille on tähdennetty, että he eivät ole työntekijöitä, mutta rajanveto on välillä vaikeaa. Myös hankalana koettiin se, että kuulee sellaisia asioita, joiden kanssa ei tiedä miten toimia.

Joskus on pitänyt miettiä, että tarvitseeko ottaa yhteyttä johonkin ammattilaiseen, kun kuulee jotain sellaisia asioita tai tulee sellaisia asioita

ta vastaan, että ei tiedä miten niihin suhtautuu tai vastaa. (Haastattelu 5)

Yhdessä haastattelussa tuli esille tukisuhteen kiinteys ja haastateltava mietti sitä, että tuleeko suhde liian läheiseksi ja mitä sitten tapahtuu, kun se loppuu. Hän oli pohtinut sitä yhdessä vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin kanssa, mikä on hyvä, koska suhteen ulkopuolinen pystyy näkemään tilanteen molemman osapuolen kannalta.

Kyl siinä tulee niinku läheinen suhde, meinasin sanoa ystävyys-suhde, mutta jätin sen sanan pois, on se sitäkin varmasti joo, niinku mullakin on just että täytyy pitää varani ettei minusta tuu isää tavallaan hänelle koska sitten se on liian kipee se eroaminen. (Haastattelu 7)

Liikuntaystävötoimintaan liittyen haasteet koskivat muistisairauksia ja tuettavan motivoimista liikkumaan. Muistisairaudet tulivat vain yhden haastateltavan kohdalla esille. Muistisairas ihminen ei välttämättä uskalla avata ovea vapaaehtoiselle ja on haasteellista saada ihminen ymmärtämään, kuka oven takana on. Ei ole myös aina helppoa saada tuettavaa ulos lenkille, kun tämä ei välttämättä näe liikunnan merkitystä oman hyvinvoinnin ja toimintakyvyn kannalta tärkeänä.

6.3 Organisaation tuki

Seuraavana haastatteluteemana olivat organisaatioon liittyvät asiat. Haastatteluisissa korostuivat organisaation tuoma tuki ja turva. Kysyin haastateltavilta, miten he kokevat tukihenkilövalityksen tuen toiminnan taustalla ja he toivat esille tuen merkityksen etenkin vaikeissa tilanteissa. Lisäksi tieto siitä, että on joku johon ottaa yhteyttä, luo varmuutta ja turvan tunnetta. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että tukea on saatavilla, mutta kaikki eivät tunteneet sitä tarvitsevansa.

Varmasti saa kyllä tukea jos tuntee tarvitsevansa ja sitten varmaan just toisilta tukihenkilöiltä..monestihan se just on nii et tavallaan siltä kolleegalta saa sen parhaimman tuen joka tekee sitä samaa hommaa..et ei mikään kiva tunne oo sekään et tuntee olevansa ihan tyhjän päällä et kukaan ei oo kiinnostunut tai huolehi..kyllä sitä kuitenkin jokainen tarttee sitä sellaista ohjeistusta ja kyllähän sitä varmaan löy-

tää netistäkin jos ettii mut onhan se ihan kiva joskus jakaa ja onhan sit näitä kaikkia virkistyspäiviä. (Haastattelu 1)

Useimmat haastateltavat mainitsivat tukihenkilövalityksen koordinaattorin tärkeimpänä tukijana. He sanoivat, että hänelle voi aina soittaa ja ottaa yhteyttä.

Joo se on niinku positiivista täällä järjestöalolla että ohjehan on että aina jos tulee ongelmia tänne voi soittaa ja just nää mitä me on kurseilla oltu että ei tarvitse itse ruveta asiantuntijaks vaan aina pitää vaan soittaa jos tulee ongelmia et joka on se ainut tie. (Haastattelu 7)

Vertaistuki ilmeni haastatteluissa yhtenä tuen muotona. Kaksi haastateltavista sanoi, että toisten tukihenkilöiden kanssa voi jakaa kokemuksia ja saada vinkkejä itselle. Useat haastateltavat mainitsivat tässä yhteydessä työnohjauksen, että siellä saa käytännön tilanteisiin apua ja neuvoja sekä käydään läpi erilaisia tilanteita.

Meillä on nyt tämmöinen, millähän nimellä se pyörii, semmonen pienryhmä - - et siellä on käyty läpi näitä tilanteita, just semmonen et siinä on niinku tullut laidasta laitaan niitä tilanteita, se oli hyvä..nimenomaan kokemusten vaihtoa et siellä on helkkarin hyviä vinkkejä tullu. (Haastattelu 4)

Haastateltavat eivät pitäneet muuten tärkeänä pitää yhteyttä muihin vapaaehtoistoimijoihin, koska työnohjauksessa sekä virkistyspäivillä tapaa heitä. Haastatteluista välittyi kuitenkin tunne, että jo tieto siitä, että on muita vapaaehtoisia, antaa tukea omalle toiminnalle.

Vapaaehtoistoiminnan koulutus. Opinnäytetyöni teoriaosassa kävin läpi koulutuksen tärkeyttä vapaaehtoistoimintaa aloittaessa. Se antaa perustiedot vapaaehtoisuudesta, vastuukysymyksistä sekä luo varmuutta aloittaa toimintaa (Harju 2001, 86). Kysyessäni haastatteluissa koulutuksen tarpeellisuudesta, useimmat sanoivat, että se on tärkeää, koska se antaa pohjan toiminnalle.

Joo kyllä se on ihan hyvä, että siinä tavallaan tulee semmonen osittain ammatillinen ote siihen. (Haastattelu 3)

Lähes kaikki yhtä lukuun ottamatta olivat käyneet vapaaehtoistoiminnan kurssin. Eräs haastateltavista sanoi, että koulutus tuo myös jonkinlaista ryhtiä vapaaehtois-

toimintaan; joka kurssin käy, niin sitoutuu todella siihen ja on toiminnassa vastuullisesti mukana. Yksi haastateltavista esitti toisaalta sen näkökulman, että hänen mielestään ehkä liikaakin varoiteltiin, mitä voi tapahtua ja sen myötä jollekin saattoi kynnys vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta nousta liian suureksi. Eräs haastateltavista toivoi lisäkoulutusta siihen, miten toimia ergonomisesti oikein esimerkiksi sängystä pyörätuoliin siirrettäessä. Muilla haastateltavilla ei ollut toiveita lisäkoulutuksen suhteen.

6.4 Pohdintaa vapaaehtoistoiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi

Haastattelujen viimeisessä teema-alueessa halusin käsitellä aiheen ajankohtaisuutta ja näkökulmia tulevaisuuteen, koska vapaaehtoistoiminnan kantaviin rakenteisiin liittyy myös vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys. Se, miten paljon vapaaehtoistoimintaa arvostetaan yhteiskunnassa ja tuetaan sitä konkreettisesti vaikuttaa yksilön motivaatioon tehdä vapaaehtoistoimintaa sekä organisaatioiden resursseihin antaa vapaaehtoisille tarvittava koulutus ja tuki.

Euroopan Unionin vapaaehtoistoiminnan teemavuosi. Olen tässä opinnäytetyössäni aikaisemmin kertonut Euroopan Unionin teemavuodesta ja kysyin siitä ajatuksia haastateltavilta. Yksi haastateltavista ei ollut tiennyt tästä, mutta muut olivat kuulleet teemavuodesta tai lukeneet siitä lehdestä. Haastateltavat olivat pääosin sitä mieltä, että on hyvä ajatus, että nostetaan ihan kansallisella tasolla aihe näkyville. Yksi haastateltava sanoi, että teemavuosi ei ole tarpeeksi näkynyt ja toinen kertoi, että ei ole ajatellut asiaa sen enempää. Eräs haastateltavista mietti, että olisi kiva tietää, miten muissa maissa tehdään vapaaehtoistoimintaa. Teemavuodella ei kuitenkaan ollut kenellekään vapaaehtoiselle suurta merkitystä ja sen takia sen merkitys tutkimuksellisesti jäi vähäiseksi.

Keinoja nostaa vapaaehtoistoiminnan arvostusta. Vapaaehtoistoiminnan kehittämisestä kysyminen sai osan haastateltavista innostumaan ja ideoimaan toimintaa. Toisista haastateltavista huomasi, että heille ei ollut tärkeää toiminnan kehittäminen. Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että toimintaa pitäisi tuoda näkyvämmäksi. Sillä saataisiin myös arvostusta toiminnalle.

Pitäs varmasti tuoda näkyväksi ja et se kynnyks olisi mahdollisimman matala et se vois lähtee iha jostai tyyliin et jokainen vois ettii naapurustosta jonkun yksinäisen ja käy kysymäs mitä voi tehdä ja ilahduttaa jollain lailla, lenkkiä, vierailua..et en tiiä koetaanko se jotenkin liian sitovana ja varmaan sitä vois kouluissakin puhua vapaaehtoisuudesta ja tehtäis tosiaan jotain ihan konkreettista. (Haastattelu 1)

Et se on ihmeellistä kun rupee puhumaan tällasesta et aijaa missä järjestössä? Ensinnäkin mä oon hämmästynyt et Järjestötalosta niin huonosti tiedetään tällä alueella, siinä olis kyllä varmaan tuossa tiedottamisessa täskin talossa tekemistä. Et pitäs jalkautua mun mielestä tuonne Epstorille, Torikeskukseen ja näihin ja siellä olla näyttävästi esillä. (Haastattelu 8)

Haastatteluissa tuli monta ideaa tuoda toimintaa näkyväksi. Yksi mainitsi Floran päivän tapahtuman, jossa järjestöt esittäytyivät ja kertoivat toiminnastaan. Eräs haastateltava pohti, että jos olisi jokin ”suojelija” toiminnan taustalla, esimerkiksi julkisuuden henkilö, niin se voisi innostaa. Muita esille tulleita ajatuksia olivat erilaiset tempaukset, joissa vapaaehtoistoimijat olisivat mukana, lehtijutut sekä vapaaehtoisia kertomaan toiminnasta esimerkiksi messuille.

Vapaaehtoistoiminnan arvon nostamiseen liittyy vahvasti yhteiskunnallinen näkökulma. Eräs haastateltava sanoi, että vapaaehtoistoiminta on osa yhteisöllisyyden tukemista ja siksi on myös tärkeää, että vapaaehtoistoiminnasta puhutaan ja saadaan uusia vapaaehtoisia mukaan. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että yhteiskunnalle ei kannata antaa liikaa vastuuta vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä, koska silloin on vaarana byrokraattisuus. Kynnyksen pitäisi olla mahdollisimman matala tehdä vapaaehtoistoimintaa.

Tulevaisuuden vapaaehtoistoimijat. Kysellessäni haastateltavien mielipiteitä siitä, löytyykö ihmisistä potentiaalia vapaaehtoistoimintaan, kolme haastateltavista vastasi, että eläkeläiset ovat oivallinen ryhmä. Useimmat ovat hyväkuntoisia, vireitä ja kaipaavat sisältöä elämälleen, kun työt loppuvat. Eräs haastateltava kertoi myös rekrytointi-ideasta, jolla saataisiin tulevia eläkeläisiä toimintaan.

Me käsiteltiin kurssilla noita asioita, jollakin oli hyvä idea, et nyt ku on näitä isoja työnantajia, joista ihmiset vapautuu eläkkeelle ni tällasissa firmoissa pitäs jonkun käydä pitää infoja että nyt kun teiltäkin vapau-

tuu "n" määrä, ni tämmönenki mahdollisuus olis käyttää hyväks lisääntyvää vapaa-aikaa. (Haastattelu 4)

Kolme haastateltavista toi esiin myös kouluista lähtevän kasvatuksen. Heidän mielestään olisi tärkeää, että jo kouluissa tuotaisiin vapaaehtoistoimintaa esille esimerkiksi menemällä hoivakotiin auttamaan ulkoilemisessa tai vapaaehtoiset kävisivät puhumassa toiminnasta koululaisille.

Koululaisetkin mun mielestä vois ihan hyvin tehdä jonkun kevätretken asemasta tollasen tempauksen ja kun se ei vaatis varmaan yhtään mitään. (Haastattelu1)

Opiskelijoista eräs haastateltava sanoi, että opiskelu on niin täysipäiväistä, että harva opiskelija lähtee sitoutumaan vapaaehtoistoimintaan. Saman toi esille yksi nuorempi vapaaehtoinen, joka oli yrittänyt saada kavereitaan mukaan toimintaan. Hänenkin mielestään sitoutuminen pelottaa nuoria osallistumaan.

Tarvitaanko palkitsemista? Viimeisenä kysymyksenä kysyin mielipidettä siihen, tarvitaanko vapaaehtoistoiminnasta palkitsemista ja mitä se voisi olla. Haastateltavat olivat ehdottomasti sitä mieltä, että palkitsemiseksi riittää henkinen palkitseminen ja se, että tietää tekevänsä arvokasta työtä.

Mun mielestä semmonen henkinen palkitseminen että tavallaan just se et tietää tekevänsä arvostettua työtä että ehkä se tulee sieltä median ja yhteiskunnan puolelta että tavallaan siellä annetaan se arvostus tälle työlle niinku tavallaan tämmöstä omaisuuteen rinnastettavaa palkitsemista ei kaipaa. (Haastattelu 3)

Eräs haastateltava sanoi, että esimerkiksi kehut ja kannustus koordinaattorilta tuo jo hyvän palkinnon. Yksi oli sitä mieltä, että palkkio tulee tuettavalta tai hänen perheeltään ja se on nimenomaan henkistä palkitsemista. Kolme haastateltavaa mainitsi vapaaehtoisten virkistystoiminnan kannustavana palkitsemisena organisaation puolelta.

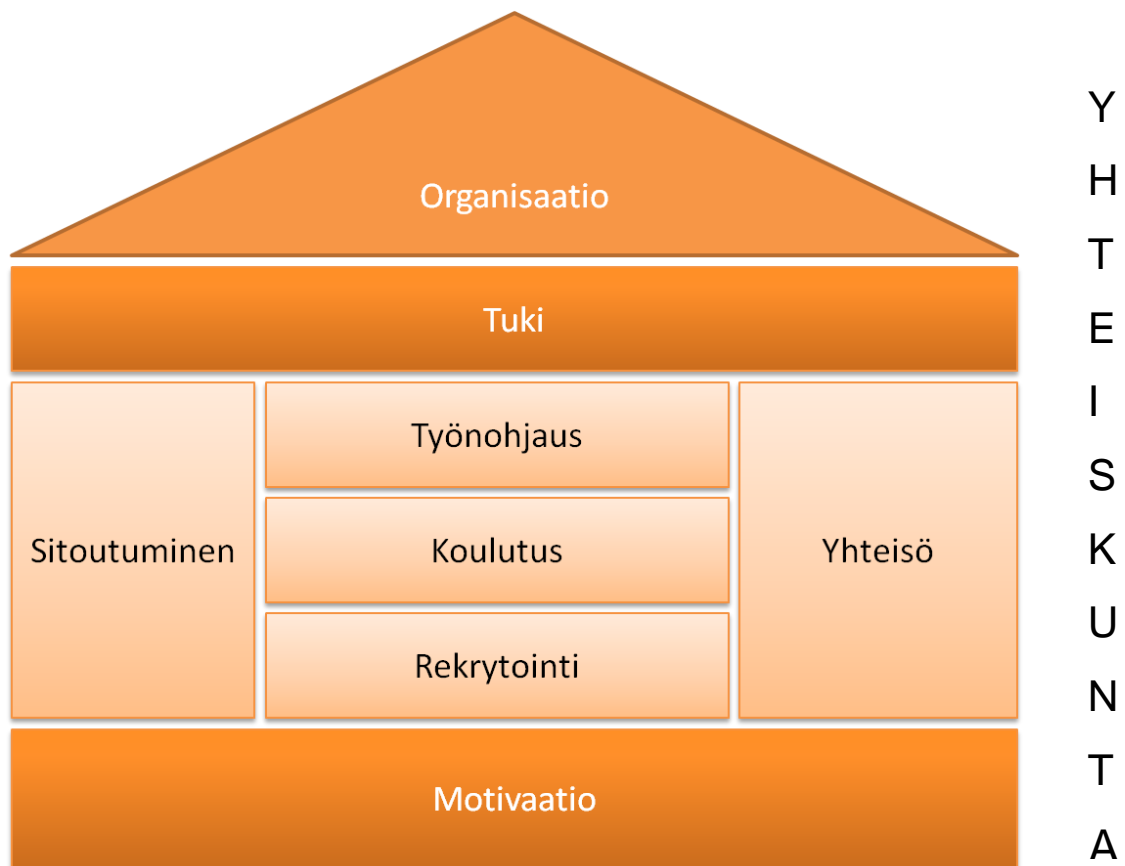
Ei, ei me siksi sitä tehdä, mutta me saamme palkitsemista kuitenkin - - et millon käydään teatterissa ja sit osittain nyt ku saatiin tuo Ähtärin reissu ku käytiin Ähtärissä, minusta ne on ihan kivoja ku porukalla lähdetään. (Haastattelu 6)

Henkinen palkitseminen tuntui olevan tärkeää toiminnassa jaksamiselle ja siihen sitoutumiseen. Haastattelujen perusteella se koostuu monista pienistä, mutta tärkeistä palasista. Se voi olla kannustava sähköposti koordinaattorilta tai tuettavan kiitollisuudella tekemät villasukat.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, mitä rakenteita vapaaehtoistoiminta tarvitsee toimiakseen onnistuneesti. Haastattelututkimuksessa kyselin vapaaehtoisilta heidän kokemuksiaan vapaaehtoistoinnasta, sen edellytyksistä ja toimintaan sitoutumisen sekä siinä jaksamisen kannalta merkittävistä asioista. Lisäksi selvitin, miten vapaaehtoistoimintaa voitaisiin vielä kehittää ja nostaa enemmän esille, jotta kantavat rakenteet säilyisivät. Tutkimuksesta saadut tulokset todensivat aikaisempaa teoriaa vapaaehtoistoinnin rakenteista. Tarkastelen johtopäätöksissäni empiiristen tutkimustulosten suhdetta opinnäytetyöni teoreettiseen viitekehykseen ja haen vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin.

Tutkin vapaaehtoistoimintaan liittyviä ehtoja niin vapaaehtoisen, organisaation kuin yhteiskunnan tasolla. Vaikka olen lähinnä keskittynyt tarkastelemaan vapaaehtoistoinnin rakenteita vapaaehtoisen näkökulmasta, niin tutkimus osoitti, että myös yhteiskunnallinen viitekehys pitää ottaa huomioon. Jotta vapaaehtoistoinnin kulttuuri elää yhteiskunnassamme, sille tulee antaa ihan konkreettista tukea, mutta myös henkistä arvostusta. Seuraavan kuvion kautta selkiytän niitä vapaaehtoistoinnin kantavia rakenteita, jotka tutkimuksessani nousi esille.

Kuvio 2. Vapaaehtoistoiminnan kantavat rakenteet

Vapaaehtoistoiminnan perustan muodostaa motivaatio toimintaa kohtaan. Sen jälkeen tarvitaan oikein kohdennettua rekrytointia, jotta ihminen hakeutuu vapaaehtoistoiminnan pariin. Vapaaehtoistoiminnan peruskoulutuksen tarkoituksena on antaa tarvittavat tiedot toimintaan ryhtyessä sekä sitouttaa ihmistä toimintaan. Sitoutuminen on muutenkin vapaaehtoistoiminnassa tärkeää, sillä sitoutuminen toimintaan tuo varmuutta organisaatiolle, tuettavalle sekä vapaaehtoiselle. Organisaation kautta vapaaehtoinen saa tukea ja turvaa toiminnalleen, jotka osoittautuivat tutkimuksessani hyvin merkityksellisiksi. Vapaaehtoistoiminnan myötä ihminen tuntee kuuluvansa yhteisöön, mikä antaa osallisuuden kokemuksen. Näistä tekijöistä muotoutuivat vapaaehtoistoiminnan kantavat rakenteet, joita käsittelemme tarkemmin seuraavissa luvuissa.

7.1 Motivaatio toiminnan kivijalkana

Vapaaehtoistoiminnan perustan muodostaa motivaatio toimintaa kohtaan, joka on yksi kuvion kantavista rakenteista. Motivaatio koostuu ihmisen haluista ja tarpeista. Haastattelujen myötä tuli selkeästi ilmi, että jokin muutos elämäntilanteessa saa hakeutumaan vapaaehtoistoiminnan pariin. Mykkänen-Hännisen (2007, 22–23) mukaan elämäntilanteen muutos, esimerkiksi eläkkeelle siirtyminen, sytyttää ihmiselle halun saada jokin toinen kanava kytkeytyä yhteiskuntaan. Toisaalta töiden loppuminen lisää vapaa-aikaa, joka on eräs edellytys vapaaehtoistointaan. Haastateltavista puolet oli eläkeläisiä, jotka toivat esille, että he halusivat sisältöä elämälleen ansiotyön loppumisen jälkeen. Nuoremmilla haastateltavilla taustat vapaaehtoisuuteen oli moninaiset. Yhteinen nimittäjä heillä oli kuitenkin auttamisen halu.

Käsittelin tämän työn teoriaosassa vapaaehtoistoiminnan motiivitekijöitä Yeungin (2005, 107–117) luoman timanttimalin pohjalta. Etenkin timanttimalin saaminen–antaminen–motivaatioelementti nousi opinnäytetyöni tutkimustuloksissa esille. Yeung (2005, 109–110) mainitsee, että vapaaehtoistoiminnan kautta saa henkilökohtaista hyvinvointia, siinä saa toteuttaa itseään ja se palkitsee emotionaalisesti. Nämä ilmenivät myös tässä tutkimuksessa. Hyvä mieli ja toisaalta myös liikunnan kautta tuleva fyysinen hyvinvointi olivat tärkeitä haastateltaville. Toiminnasta saatavat onnistumisen ja itsensä tarpeelliseksi kokemisen tunteet antoivat emotionaalisen palkinnon toiminnasta.

Toisaalta myös toisten hyvinvoinnin edistäminen oli haastateltaville yksi motivaatiotekijöistä. Yksinäisten vanhusten ja syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttaminen nousi erityisesti yhtenä motivaation lähteenä tutkimustuloksista. Halu auttaa onkin yksi antaminen–saaminen–motivaatioelementin keskeisimpiä asioita (Yeung 2005, 110). Auttamiseen kuului konkreettinen tuki ja turva esimerkiksi liikuntaystävätoiminnassa, mutta myös sekä tukihenkilö- että liikuntaystävätoiminnassa ilmevä psyykkisen hyvinvoinnin tukeminen.

Etäisyys–läheisyys–motivaatioelementti on yksi Yeungin (2005, 107) timanttimalin teemoista. Tutkimustulokset osoittivat, että vapaaehtoistoiminnan sosiaalinen ulot-

tuvuus on tärkeää vapaaehtoisille. Vapaaehtoistoiminnassa saa itse määrittellään, kuinka paljon haluaa sitoutua toimintaan. Osalle on tärkeää olla yhteydessä muiden vapaaehtoisten kanssa ja toiset haluavat olla riippumattomia sosiaalisista velvoitteista. Kuitenkin niin kuin Yeung (2005, 115) toteaa, on toiminnan sosiaalisuus merkittävä tekijä vapaaehtoistoiminnassa. Yhteisen keskustelun ja vuorovaikutuksen merkitys nousivat tämänkin työn tutkimustuloksista esille. Työnohjaus, tietoisuus muista vapaaehtoisista sekä vuorovaikutus tuettavan kanssa olivat haastatteluissa painotettuja asioita.

Tutkimustulokset eivät tuoneet esille teoriaosassa mainitsemiani kyseenalaisia motivaatiotekijöitä, kuten kokeilunhalua tai halua ratkaista muiden ongelmia (Mykkänen-Hänninen 2007, 24). Vapaaehtoistoimintaan oli lähdetty puhtaasta auttamisen halusta sekä siitä, että se antaa myös itselle paljon. ”Vapaaehtoisuus ei ole vain toiselle jakamista, vaan siitä muodostuu voiman ja elämän merkityksellisyyden lähde vapaaehtoiselle itselleen” (Sorri 2005, 139). Tämä välittyi myös tutkimustuloksissa.

7.2 Organisaatio tuo tukea ja turvaa

Vapaaehtoistoiminnan kantavien rakenteiden kuviossa katon muodostaa organisaatio. Vapaaehtoistoimintaa välittävä organisaatio antaa vapaaehtoistoimintaan tarvittavat rakenteet ja resurssit sekä tuen vapaaehtoisille (Mykkänen-Hänninen 2007, 53). Yhtenä kantavana rakenteena on peruskoulutus vapaaehtoistoimintaan. Haastateltavat pitivät sitä tärkeänä toimintaa aloittaessa sekä toimintaan sitoutumisen kannalta. Tutkimustuloksissa kävi ilmi, että eivät kaikki koulutuksessa olevat halua kuitenkaan ryhtyä vapaaehtoiseksi. Koulutuksen aikana voi tulla tunne, että toiminta ei vastaa omia odotuksia tai oma elämäntilanne ei olekaan sopiva muiden auttamiselle (Mykkänen-Hänninen 2007, 56). Tämä antaa vapaaehtoistoiminnan koulutukselle lisää merkittävyyttä. On parempi, että vapaaehtoistoimintaan ryhtyvä miettii omia odotuksia ja motiivejaan ennen varsinaista vapaaehtoistoimintaan ryhtymistä, koska se ei ole mieluista kaikkien osapuolten, niin vapaaehtoisen, tuettavan kuin organisaation kannalta, jos vapaaehtoinen ei sitoudu toimintaan. Lisäkoulutus on myös tarpeellista kohdennettuna tiettyyn ryhmään. Esimerkiksi tukihenki-

lönä toimiva haastateltava toi esille, että mielenterveyden koulutus oli tarpeellinen tuki omalle toiminnalle sekä liikuntaystävänä toimiva toivoi koulutusta, joka liittyi selkeästi toimimiseen ikäihmisten kanssa.

Kouluttamisen lisäksi organisaatiolla on merkittävä rooli vapaaehtoisen tukena. Tuki on eräs hyvin merkittävä kantava rakenne vapaaehtoistoiminnassa. Vapaaehtoinen tarvitsee ohjausta ja tukea, koska toimintaa tehdään omalla persoonallaan sekä vuorovaikutuksessa tuettavan kanssa. Haastatteluista kävi ilmi, että tukea tarvitaan tukisuhdetta aloittaessa, sen aikana sekä tukisuhteen päättymisessä. Tukisuhteen päättymisen voi olla vapaaehtoiselle kova paikka ja sitä on hyvä käydä läpi vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin kanssa. Tukisuhteen aikana voi tulla eteen haasteellisia tilanteita liittyen omaan rooliin vapaaehtoisena tai käytännön asioihin. Niissäkin on auttanut keskusteleminen vapaaehtoistoiminnan koordinaattorin kanssa.

Organisaation tehtävänä on myös sitoa henkilö vapaaehtoistoimintaan. Se tapahtuu peruskoulutuksen ja toiminnan aikana tapahtuvan tuen kautta. Sitoutumiseen vaikuttaa lisäksi vapaaehtoisen oma motivaatio. Sitoutumisen kautta vapaaehtoinen saa toiminnasta hyvinvointia itselle sekä tuottaa sitä muille. Sitoutumisen merkityksellisyyden vuoksi nostin sen yhdeksi kantavaksi rakenteeksi vapaaehtoistoiminnassa.

Mykkänen-Hännisen (2007, 53) mukaan vapaaehtoisten tukeminen, ohjaus ja vapaaehtoistoiminnan arvostaminen auttavat vapaaehtoisia jaksamaan toiminnassa. Nämä ilmenivät myös tutkimustuloksissa. Toisille vapaaehtoisille riittää pelkkä tieto siitä, että tarvittaessa saa tukea ja toiset haluavat saada tukea ja ohjausta säännöllisesti. Useimmat haastateltavat kävivät työnohjauksessa, jonka merkityksen he näkivät itselleen kanavana purkaa kokemuksiaan. Tämän toteaa myös Lahtinen (2003, 63) kirjoittaessaan, että vuorovaikutukseen liittyvän ammatillisen koulutuksen puuttuessa työnohjaus on tarpeellinen väline käydä kanssakäymiseen liittyviä tilanteita läpi. Työnohjaus osoittautui siis yhdeksi kantavaksi rakenteeksi. Työnohjaus vapaaehtoistoiminnassa on melko uutta, mutta varmasti yhtä tarpeellista kuin ammatillisen työn parissa tehtävä työnohjaus. Samalla vapaaehtoiset saavat toistansa vertaistukea ja ryhmän kautta syntyy myös yhteisöllisyyden kokemus.

Työnohjauksen lisäksi vapaaehtoiset pitivät tärkeänä vapaaehtoisten virkistystoimintaa, jonka he tuntevat ikään kuin palkintona toiminnasta.

Yhteisön nostin yhdeksi kantavaksi rakenteeksi, vaikka en sitä suoranaisesti käsitellyt tutkimukseni teoriaosuudessa ja haastatteluissa. Se kuitenkin ilmeni niissä epäsuorasti. Esimerkiksi haastateltavat kertoivat, että heille on tärkeää tietää, että on muita vapaaehtoisia ja tarvittaessa heiltä saa tukea. Yhteiskuntatasolla vapaaehtoistoiminta on yksi yhteisöllisyyttä lisäävä tekijä, jota ei pidä unohtaa puhuttaessa hyvinvointiyhteiskunnasta.

Eräs haastateltava toi esiin, että organisaatio on tärkeä, mutta sen pitää olla tarpeeksi iso, jotta toiminta ei olisi yhden ihmisen varassa ja sitä saataisiin kasvatettua. Tämä antaa aihetta pohtia sitä, että pystytäänkö takaamaan vapaaehtoisten jaksamisen ja toimintaan sitoutumisen kannalta merkittävä tuki ja ohjaus, jos resurssit ovat liian pienet. Vapaaehtoistoiminnan järjestäminen ja ylläpito eivät ole kuitenkaan ilmaisia, joten kyse on varmasti suurimmasta osin rahoituksesta. Toisaalta juuri tästä syystä vapaaehtoistoimintaa tulisi nostaa näkyvämmäksi, jotta sen arvostus kasvaisi ja sitä haluttaisiin tukea.

7.3 Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden haasteet

Vapaaehtoistoimintaa ei voida pitää irrallaan yhteiskunnasta, vaan se on selkeä osa sitä. Tutkimuksessa ilmeni, että vapaaehtoistoiminnalla on merkitystä osallisuuden tunteen sekä oman hyvinvoinnin edistämisen kannalta. Myös aiemmat tutkimukset (vrt. Mykkänen-Hänninen 2007; Nylund & Yeung (toim.) 2005) puoltavat sitä tosiasiaa, että vapaaehtoistoiminnalla on syrjäytymistä ehkäisevä sekä yhteisöllisyyttä tukeva vaikutus.

Pessin ja Saaren (2008, 88–89) mukaan suomalaiset haluavat auttaa ja osallistua vapaaehtoistoimintaan. Kuitenkin vain alle puolet suomalaisista osallistuu vapaaehtoistoimintaan. Ihmiset kaipaavat sitä, että heitä tullaan pyytämään vapaaehtoiseksi, eivätkä välttämättä itse hakeudu vapaaehtoistoiminnan pariin. Näin kertoivat myös haastateltavat. Heidän mukaan monet eivät tiedä missä voi osallistua ja he

itsekin lähtivät vapaaehtoistoimintaan sen jälkeen, kun näkivät siitä ilmoituksen tai joku tuttava oli heille siitä kertonut. Vapaaehtoisten rekrytointi on ihmissuhdetoimintaa, johon pitää panostaa. Nostin sen myös erääksi kantavaksi rakenteeksi, koska hyvin toimivalla rekrytoinnilla saadaan ihmisissä olevaa auttamishalukkuutta kohdennettua vapaaehtoistoimintaan.

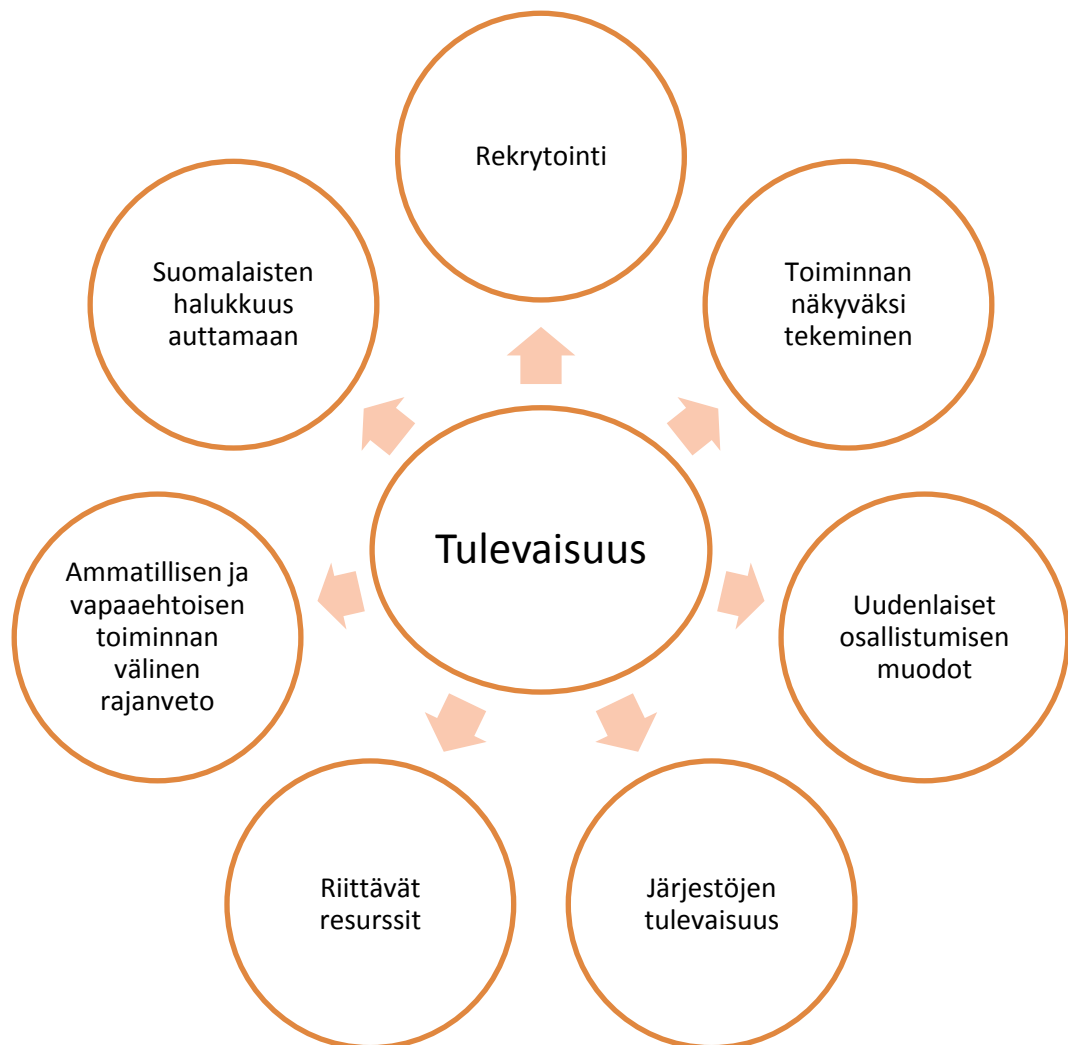
Tutkimustulosten mukaan tulevaisuuden vapaaehtoistojoina nähtiin erityisesti eläkeläiset, koska haastateltavien mukaan nuorempia on vaikeampi saada sitoutumaan toimintaan. Tämä tuli ilmi myös opinnäytetyön teoriaosassa (vrt. Pessi & Saari 2008; Harju 2001). Nykyajan ihmiset tarvitsevat monimuotoisia vapaaehtoisuuden toimintakenttiä. Perinteiset vapaaehtoistojoinnien muodot eivät houkuttele ihmisiä vapaaehtoisuuteen. Tutkimuksessa RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistojoinnista sanotaan, että nuorten keskuudessa suosituksi on noussut lyhytaikainen, projektimainen vapaaehtoisuus. He haluavat myös konkreettista tekemistä. (Pessi & Oravasaari 2010, 172.) Tähän liittyen haastateltavat toivat esiin, että kouluihin pitäisi viedä vapaaehtoistoimintaa, sitä kautta se tulisi tutuksi myös nuoremmille ja myöhemmin olisi matalampi kynnys osallistua vapaaehtoistoimintaan.

Vapaaehtoistoiminta tarvitsee enemmän näkyvyyttä ja se on eräs keino tehostaa myös uusien vapaaehtoisten rekrytointia. Haastateltavat olivat sitä mieltä, että myönteinen julkisuus sekä erilaiset tapahtumat nostavat vapaaehtoistojoinnien arvostusta. Euroopan Unionin vapaaehtoistojoinnien teemavuodella on tavoitteena kannustaa ihmisiä ryhtymään vapaaehtoiseksi. Haastateltavat pitivät sitä hyvänä ajatuksena, mutta teemavuoden näkyvyyttä kansalaisille hieman kritisoitiin. Vielä on hieman liian aikaista miettiä sitä, mitä vaikutusta teemavuodella on ollut ja miten hyvin se on onnistunut. Vuoden aikana on ollut paljon erilaisia tapahtumia ja seminaareja sekä Internetiin on luotu sivustot vapaaehtoistojoinnista (tuntitili.fi), jossa voi esimerkiksi ilmoittautua vapaaehtoiseksi (Eurooppalainen vapaaehtoistojoinnien vuosi 2011, [viitattu 25.10.2011]).

Pessin ja Oravasaaren (2010, 189) mukaan vapaaehtoistojoinnien merkitys ja tarve kasvavat kokoajan. Vapaaehtoistojoinnilla on paljon mahdollisuuksia ihmisten hyvinvointia edistämällä, mutta se tarvitsee onnistuakseen erilaisia toimintamuoto-

ja, riittäviä resursseja vapaaehtoisen ohjaukseen ja tukemiseen sekä oikein kohdennettua rekrytointia. Esimerkiksi eräs tutkimukseni haastateltava kertoi, että hän oli lukenut jostain, että jokin yritys oli suonut työntekijöille mahdollisuuden vapaaehtoistoimintaan työajalla tietyn määrän. Tällaiset uudet ideat rohkaisevat ja kannustavat vapaaehtoisuuteen.

Tiivistän tutkimukseni sekä teorian kautta esille nousseet ilmiöt seuraavan kuvion avulla.

Kuvio 3. Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuuden haasteet

Vapaaehtoistoimintaan liittyy siis monenlaisia muutoksia ja haasteita, mutta ne on otettava myös mahdollisuuksina. On hienoa, että suomalaisissa on auttamisen halua, sillä se on kantava voima vapaaehtoisuuteen. Vapaaehtoistoiminnan näkyväksi tekemisellä päättäjät huomaavat vapaaehtoistoiminnan arvon. Yhteiskunnan

tuella järjestöt voivat jatkaa arvokasta työtään kehittämällä vapaaehtoistoiminnan muotoja ja saavat konkreettista tukea vapaaehtoisten kouluttamiseen, tukemiseen ja virkistystoimintaan.

Vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus varmistetaan huomioimalla toiminnan tärkeys sekä huolehtimalla toiminnan edellytyksistä, kuten resursseista, koulutuksesta, ohjauksesta, tuesta, tiedotuksesta ja rekrytoinnista.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni prosessi lähti aiheen valinnasta. Siinä minulle tuli hiukan kiire, joka on näkynyt työssäni. Olen ollut myöhemmin kriittinen itselleni tästä aihevalinnasta, kun olen tutustunut aikaisempiin tutkimuksiin. Aihe on mielenkiintoinen, mutta jokin toinen näkökulma tutkimukseen olisi ehkä tuonut enemmän haasteellisuutta ja erilaisia tutkimustuloksia kuin mitä on jo tehty. Toki jokainen tutkimus on ainutlaatuisen ja niin uskon, että tässäkin tutkimuksessa olen saanut tuotettua jotain uutta tietoa, niin muille kuin itselleni.

Tutkimus on aina prosessi (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 66). Se tarkoittaa sitä, että tutkimukselle on ominaista tietyt vaiheet. Empiirisen tutkimuksen kohdalla eri vaiheet limittyvät keskenään, eikä niitä voi erottaa selkeästi toisistaan (Hirsjärvi & Hurme 2009, 14). Opinnäytetyön tekeminen on pitkä prosessi, jossa on erilaisia jaksoja. Teoriatietoutta löysin mielestäni hyvin sekä aiheen ajankohtaisuudesta johtuen se oli myös melko tuoretta tietoa. Haasteeksi koin sen, että miten saan poimittua juuri oleelliset, opinnäytetyötäni koskevat tiedot, koska vaarana on aina aiheen laajentuminen. Eskola ja Suoranta (2008, 162) kuitenkin kertovat tekstissään, että ”kvalitatiivisen aineiston käsittelyn alkuvaiheessa joutuu sietämään epätietoisuutta siitä, mitä aineiston kanssa pitäisi oikeastaan tehdä”. Tämä helpotti minua ymmärtämään, että epätietoisuus on tutkijalle varsin tuttu tunne.

Tutkimusmenetelmä oli minulle selvä jo alusta lähtien ja olen yhä sitä mieltä, että se soveltui hyvin tähän tutkimukseen. Haastateltavia olisi voinut olla kuitenkin enemmän, mikä olisi antanut tutkimukselle lisää monipuolisuutta. Etenkin tulevaisuutta pohtivassa teema-alueessa olisi ollut mielenkiintoista kuulla vapaaehtoisten ideointia enemmän, koska se olisi tärkeää vapaaehtoistoiminnan kehittämisen kannalta.

Työn onnistumisen kannalta merkittävintä oli haastattelujen kytkeminen teoriaan. Mielestäni se oli myös yksi haasteellisimmista asioista opinnäyteprosessissa. Omalle työlleen sokeutuu hyvin helposti ja siksi ulkopuolisten lukijoiden käyttö oli itselle työn tekijänä hyväksi.

Opinnäytetyön tekeminen kasvatti minua ammatillisesti. Tietous vapaaehtoisuudesta, vapaaehtoistoiminnasta ja sen kehittämisestä laajentui ja syventyi. Sosionomi (AMK) koulutukseni kannalta on tärkeää oppia tuntemaan vapaaehtoistoiminnan merkitystä yksilölle itselleen sekä myös yhteiskunnallisesti. Yksi osaamisalueemme on juuri se, että ymmärrämme ihmisten hyvinvointiin liittyvät merkitykset kokonaisvaltaisesti sekä tuemme kansalaisten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä (ECTS- kompetenssit, 2010).

Tässä työssä tuli selkeästi ilmi, että ihminen haluaa olla tarpeellinen yhteiskunnalle. Tätä me voimme sosionomeina (AMK) tukea esimerkiksi järjestämällä mahdollisuuden toimia vapaaehtoisena, sillä organisoidun toiminnan kautta vapaaehtoinen saa koulutuksen ja tuen. Organisaation tuki on suuri voimavara vapaaehtoiselle. Haastattelujen mukaan Tukihenkilövälityksen toiminta on hyvin laadukasta ja vapaaehtoista kannustavaa, mutta uskon, että erilaisissa organisaatioissa toimintatavat vaihtelevat. Mielenkiintoista olisikin vielä tutkia eri organisaatioiden vapaaehtoistoiminnan järjestämistä vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden kannalta, miten eri organisaatioissa tuetaan vapaaehtoista, millaista koordinaattorin työ on ja miten toimintaa voisi edelleen kehittää. Toinen jatkotutkimusaihe, joka nousi mieleeni opinnäytetyötä tehdessä, oli vapaaehtoistoiminnan merkitys tuettavalle. Yleensä tutkitaan vapaaehtoisuutta vapaaehtoistoimijan kannalta, mutta olisi kiinnostavaa saada tietää näkemyksiä myös tuettavan puolelta.

Omasta kritiikistäni huolimatta olen tyytyväinen työhöni. Haastattelut olivat onnistuneita ja sain vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin. Yksi onnistuneisuuden mittari voisi olla myös se, että oma kiinnostukseni vapaaehtoistoimintaa kohtaan kasvoi ja ymmärrän, miten tärkeää toiminta on sekä yksilölle että yhteiskunnalle. Se on haastavaa osoittaa millään mittarilla, mutta olen haastateltavien kanssa samaa mieltä siitä, että toiminta pitäisi tuoda näkyväksi ja erilaisia toimintamahdollisuuksia kehittää edelleen, jotta kynnyks vapaaehtoistoimintaan ei olisi liian korkea.

LÄHTEET

- An enabling volunteering infrastructure in Europe. Situation – Trends - Outlook. 2009. [Verkkojulkaisu]. Belgium: CEV – the European Volunteer Centre. [Viitattu 20.9.2011]. Saatavana: http://www.cev.be/data/File/101027_GAReportMalmoe_INTERNET.pdf
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- ECTS- kompetenssit. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. 31.8.2010. [Verkkosivusto]. Sosiaaliportti. [Viitattu 17.10.2011]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/ects_kompetenssit/
- Eskola, J & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskola, J. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa: J. Aaltola, R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 2001. Chydenius-instituutin julkaisuja 3, 145–146.
- Euroopan vapaaehtoistoiminnan vuosi 2011. 6.1.2011. [Verkkosivu]. Euroopan komissio. [Viitattu 27.3.2011]. Saatavana: http://ec.europa.eu/news/employment/110106_fi.htm
- Eurooppalainen vapaaehtoistoiminnan vuosi 2011. ”Ei päiväystä”. [Verkkosivusto]. Kansalaisareena ry. [Viitattu 25.10.2011]. Saatavana: <http://www.kansalaisareena.fi/index.php?sivu=EUvapaaehtoisvuosi2011>
- Harju, A. 2005. Kansalaisyhteiskunta vapaaehtoistoiminnan innoittajana. Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 72–75.
- Harju, A. 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Vantaa: Kansanvalistusseura.

- Harju, A. 2004. Vapaaehtoistoiminnan merkitys kasvaa. [Verkkoleh-
tiartikkeli]. Kansalaisfoorumi.net verkkolehti 14.12.2004. [Viitattu
27.3.2011]. Saatavana:
<http://www.kansalaisfoorumi.fi/vapaaehtoistoiminta/vapaaehtoistoiminnan-merkitys-kasvaa.html>
- Harju, U-M., Niemelä, P., Ripatti, J., Siivonen, T. & Särkelä, R. 2001.
Vapaaehtoistoiminta seurakunnassa ja järjestöissä. Helsinki: Edita
Oyj.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastatte-
lun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hokkanen, L. 2003. Vapaaehtoisuus-pala elämää. Oulu: Pohjois-
Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 6.
- Jaakkola, H. 2011. EU:n vapaaehtoistoiminnan teemavuosi. Talentia
1/2011, 14–15.
- Kumpula, K. 2011. Vapaaehtoistoiminnan arvot. Sosiaali- ja terveys-
viesti (1), 24–25.
- Laasanen, J. 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset.
[Verkkojulkaisu]. Helsinki: Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti.
Raportteja 70. [Viitattu 18.9.2011]. Saatavana:
<http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf>
- Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti. Työnohjaus va-
paaehtoisessa tukityössä. Vantaa: SMS-tuotanto Oy.
- Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistyö-kasvava voimavara? Näkökul-
mia ammattityöhön. [Verkkojulkaisu]. Vantaa: Kansalaisfoorumi.
[Viitattu 31.3.2011]. Saatavana:
<http://www.kansalaisfoorumi.fi/vapaaehtoistoiminta/vapaaehtoistoiminta-kasvava-voimavara.html>
- Matthies, A-L. 2005. Vapaaehtoistoiminnan suhde aktivoivaan työlliy-
ssypolitiikkaan. Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung (toim.) Va-
paaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus
Kirjapaino Oy, 305–321.
- Mykkänen-Hänninen, R. 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Hel-
sinki: Helsingin ammattikorkeakoulu. Helsingin ammattikorkea-
koulu Stadian julkaisuja. B. Oppimateriaalit 6.
- Nylund, M. & Yeung, A. B. 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja
osallisuus murroksessa. Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung
(toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä:
Gummerus Kirjapaino Oy, 13–38.

- Peltosalmi, J., Vuorinen, M. & Särkelä, R. 2010. Järjestöbarometri 2010. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä, Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Pessi, A. B & Oravasaari T. 2010. Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamien sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. [Verkkójulkaisu]. Helsinki: Yliopistopaino. [Viitattu 25.10.2011]. Saatavana: <http://www.kansalaisareena.fi/RAYraportti23.pdf>
- Pessi, A. B. & Saari, J. 2008. Hyvä tahto. Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Pyörälä P. 2002. Johdatus laadullisen tutkimuksen metodologiaan. [Verkkójulkaisu]. Helsingin yliopisto: Oppimisen kehittämissyksikkö. [Viitattu 31.8.2011]. Saatavana: <http://www.valt.helsinki.fi/yleope/kvali/kvali1.pdf>
- Ruuhonen, M. 2003. Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. Teoksessa: J. Niemelä & V. Dufva (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Jyväskylä: PS-kustannus. 40–55.
- Sorri, H. 2005. Elämän käänneet. Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 126–140.
- Särkelä, A. 2001. Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Toimintakertomus vuodelta 2009. Tukihenkilövälitys/Yhteisöjen yhdistys ry
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vapaaehtoistoiminnan koulutusaineisto. 2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Vilkkä, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vuonna 2011 kunnioitetaan vapaaehtoistyötä. 14.1.2011. [Verkkosivu]. Ulkoasiainministeriö: Eurooppatiedotus. [Viitattu 27.3.2011]. Saatavana: <http://www.eurooppatiedotus.fi/Public/default.aspx?contentid=210534&nodeid=37760&culture=fi-FI>

- Vuoti, M. 28.2.2006. Vapaaehtoistoiminnan lähtökohtia. [Verkköjulkaisu]. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. [Viitattu 14.3.2011]. Saatavana:
http://www.ouka.fi/sote/avek/sisus_raportti.pdf
- Yeung, A. B. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa – ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen yhteistyöyhdistys YTY ry.
- Yeung, A. B. 2005. Vapaaehtoistoiminnan timantti: Miten mallintaa motivaatiota? Teoksessa: M. Nylund & A. B. Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 107–117.

LIITTEET

Liite 1 Haastattelukutsu

Liite 2. Teemahaastattelurunko

LIITE 1. Haastattelukutsu

Hei!

Aivan ensiksi kiitos siitä, kun olette lupautuneet opinnäytetyötäni koskevaan haastatteluun! Olen sosionomiopiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta ja teen opinnäytetyötä vapaaehtoistoiminnasta. Idea siihen syntyi omasta kiinnostuksesta aiheita kohtaan ja sen ajankohtaisuudesta, onhan nyt EU:n vapaaehtoistoiminnan teemavuosi. Tarkoituksena on tässä haastattelussa saada kuulla teidän kokemukstanne ja näkemyksistänne vapaaehtoisena toimimisesta.

Tukihenkilövälityksen toimialuevastaava Anne Sironen on ollut Teihin yhteydessä asian tiimoilta ja olette hänen kanssaan sopineet ajasta. Paikkana toimii Järjestötalon kokoushuone. Teille sovittu haastattelu-aika on _____

Jos Teillä on jotain kysyttävää ennen haastattelua, niin voitte ottaa rohkeasti yhteyttä allekirjoittaneeseen.

Ystävällisin terveisin,

Katri Tuukkanen

puh. xxx xxx xxxx

LIITE 2. Teemahaastattelurunko

Taustakysymykset

Sukupuoli

Kuinka monta vuotta toiminut vapaaehtoisena?

Vapaaehtoiseksi ryhtyminen

Mikä antoi sysäyksen vapaaehtoistyöhön?

Miksi juuri tähän toimintaan?

- mistä tieto

Miten määrittelet oman sitoutumisen asteesi?

Vastasivatko vapaaehtoisen ja tuettavan odotukset toisiaan?

- millaisia odotuksia itsellä oli ja muuttuivatko ne
- henkilökemioiden kohtaaminen

Vapaaehtoistoiminta käytännössä ja motivaatiotekijät

Mistä motivaatio/halu vapaaehtoistoimintaan?

Mitä itse saat vapaaehtoistoinnasta?

Mitä annettavaa sinulla on tuettavalle?

Minkälaisena näkee oman roolin tuettavan elämässä?

Mikä on mielestäsi tärkein tukimuoto tuettavalle? (keskustelu, kuuntelu, yhteinen tekeminen ym.)

Mitkä asiat on kokenut haastavimpina?

Organisaation tuki

Mistä saa apua ja tukea?

- millaista tukea tarvitsee

Miten koet tukihenkilövalityksen tuen toiminnan taustalla?

Miten koulutus valmisti vapaaehtoistoimintaan?

- tarvitseeko lisäkoulutusta tai kaipasitko jotain lisää koulutuksen sisältöön?

Mikä merkitys vertaistuellalla on?

- yhteys muihin vapaaehtoistoimijoihin

Mitä toivoo vapaaehtoistoimintaa organisoivalta taholta?

Vapaaehtoistoiminta tulevaisuudessa

EU:n vapaaehtoistoiminnan teemavuosi, mitä ajatuksia herättää?

Mitä keinoja voisi olla nostaa arvostusta?

Miten vapaaehtoistoiminta on muuttunut vuosien saatossa?

- ammatillisuus, tavoitteellisuus

Miltä näyttää vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus?

- rooli yhteiskunnassa
- tulevaisuuden vapaaehtoistoimijat
- tarvitaanko palkitsemista ja mitä se voisi olla